

MINIPROGRAM

ODKRYWAMY PRAWO HUMANITARNE

Kwintesencja prawa humanitarnego

MINI
PROGRAM

Odkrywamy prawo humanitarne
MODUŁY EDUKACYJNE DLA MŁODZIEŻY

ICRC

tlum. Marcin Łakomski

ICRC

International Committee of the Red Cross
19, avenue de la Paix
1202 Geneva, Switzerland
T +41 22 734 60 01 F +41 22 733 20 57
E-mail: shop@icrc.org www.icrc.org
© ICRC, June 2012

Miniprogram „Odkrywamy prawo humanitarne”

Kwintesencja prawa humanitarne

Miniprogram „Odkrywamy prawo humanitarne” to komplet materiałów służących zapoznaniu się z zasadami i podstawowymi regułami międzynarodowego prawa humanitarne (MPH). W jego skład wchodzi pięć zestawów kolejnych jednostek edukacyjnych po 45 minut każda, opracowanych zarówno z myślą o formalnej, jak i o nieformalnej nauce młodzieży i innych grup zainteresowanych osób. Można je wykorzystać w ramach warsztatów trwających pół dnia bądź też rozłożyć na pięć oddzielnych sesji. Miniprogram „Odkrywamy prawo humanitarne” opracowany przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) to skrócona i zmodyfikowana wersja programu edukacyjnego pt. „Odkrywamy prawo humanitarne”. Obejmuje ona wiele nowych ćwiczeń i materiałów źródłowych. Podczas prac nad programem zrealizowano testy z udziałem 500 uczestników z ponad 20 krajów.

Materiały edukacyjne oparto na rzeczywistych sytuacjach, by pokazać, w jaki sposób MPH ma chronić życie i godność ludzi w trakcie konfliktów zbrojnych oraz zapobiegać cierpieniom i zniszczeniom spowodowanym wojną bądź je ograniczać. Analizując sytuacje dotyczące prawdziwych osób – ich zachowania i dylematy, przed którymi często stają – uczestnicy zyskują nową perspektywę i zrozumieją konieczność stosowania reguł w czasie wojny, jak również złożony charakter ich użycia.

W miniprogramie „Odkrywamy prawo humanitarne” wykorzystano tę samą interaktywną metodologię uczestnictwa, co w pełnym programie „Odkrywamy prawo humanitarne”. Rozwijając życiowe umiejętności i posługując się takimi pojęciami, jak „godność jednostki” czy „akt humanitarny”, program pomaga krzewić perspektywę humanitarną.

Prowadzący zajęcia nie muszą być ekspertami w dziedzinie MPH, by skutecznie nauczać w ramach miniprogramu „Odkrywamy prawo humanitarne”. Mają pełnić funkcję przewodników, pomagających w odkrywaniu odczuć, postaw i treści. Materiały dla prowadzących zawarte w ramach poszczególnych sesji obejmują informacje ogólne na wiele omawianych tematów.

„Przewodnik po MPH”^{*} zawiera dodatkowe treści na temat MPH przedstawione w łatwej w odbiorze postaci pytań i odpowiedzi.

Aby nauczać na podstawie miniprogramu „Odkrywamy prawo humanitarne”, potrzeba niewiele materiałów. Udostępnienie treści tego miniprogramu wymaga tylko przygotowania odbitek materiałów dla uczestników oraz tablicy służącej do zapisywania pomysłów. Jeśli nie będzie możliwości obejrzenia filmu, wystarczą załączone transkrypcja filmu i zdjęcia.

Istnieje wiele materiałów źródłowych programu „Odkrywamy prawo humanitarne”, które służyć mogą jako dodatkowe materiały wspierające i orientacyjne, w szczególności „Glosariusz”^{*} terminów dotyczących MPH. Dla prowadzących zajęcia w przygotowaniu się do nauczania miniprogramu „Odkrywamy prawo humanitarne” pomocny może być „Przewodnik metodologiczny”^{*}, który szczegółowo opisuje ich rolę. Obejmuje on szereg warsztatów szkoleniowych, dzięki którym można zapoznać się z wykorzystanymi koncepcjami i interaktywnymi metodami, jak również perspektywą analityczną.

^{*}Dostępne na stronie www.ehl.icrc.org pod zakładką: Resources/ Teaching Materials/ Additional Resources

Miniprogram „Odkrywamy prawo humanitarne”

Kwintesencja prawa humanitarnego

SPIS TREŚCI

Sesja 1. Perspektywa humanitarna

(w oparciu o Wprowadzenie oraz Zadanie nr 1A, 1B i 1C w komplecie materiałów programu „Odkrywamy prawo humanitarne”) 5

Sesja 2. Podstawowe reguły MPH

(w oparciu o Zadanie nr 2A w komplecie materiałów programu „Odkrywamy prawo humanitarne”) 8

Sesja 3. Prawo w działaniu

(w oparciu o Zadanie nr 2A w komplecie materiałów programu „Odkrywamy prawo humanitarne”) 11

Sesja 4. Przypadki łamania MPH

(w oparciu o Zadanie nr 2C i 3A w komplecie materiałów programu „Odkrywamy prawo humanitarne”) 13

Sesja 5. Rozstrzygnięcie przypadków łamania prawa

(w oparciu o Zadanie nr 4A w komplecie materiałów programu „Odkrywamy prawo humanitarne”) 17

MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW

- 1.1. Wprowadzenie: Krzesła
 - 1.2. Historia: Dzielny sklepikarz
 - 2.1. Zdjęcie: Jeniec z opaską na oczach
 - 2.2. Kolaż zdjęć
 - 2.3. Podstawowe reguły MPH
 - 3.1. Analiza przypadku: Pastuszek ofiarą ataku?
 - 3.2. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
 - 3.3. Ćwiczenie: Rozróżnienie między MPH i prawami człowieka
 - 4.1. Polecenia do ćwiczenia w podziale na role: Nie chcę wracać
 - 4.2. Film i transkrypcja: „Nie chcę wracać”
 - 4.3. Łańcuch konsekwencji
 - 5.1. Konsekwencje zaniedbania lub badania przypadków łamania prawa
 - 5.2. Wykres: Opinie na temat traktowania osób, które łamią reguły wojny
 - 5.3. Ćwiczenie: Odpowiedzialność za wdrażanie MPH
-

MATERIAŁY DLA PROWADZĄCYCH

- 2.1. Kiedy uczestnicy pytają...
- 3.1. Artykuł: Pastuszek ofiarą ataku?
- 3.2. MPH a prawa człowieka – zakres i komplementarność
- 4.1. Dzieci-żołnierze a prawo międzynarodowe

Sesja 1. Perspektywa humanitarna

Pierwsza sesja nadaje ton, wprowadzając otwartą dyskusję. W jej trakcie prowadzący i uczestnicy wspólnie zbadają trudne pytania. Na tym etapie nie ma jednej jedynej dobrej odpowiedzi, a uczestnicy nie muszą posiadać dokładnych informacji na omawiany temat.

Sesja opiera się na historii zwykłego człowieka, który na własną rękę w sytuacji zagrożenia przemocą podejmuje działanie, by bronić życia i godności ludzi, których nie zna i którym normalnie nie byłby skłonny pomagać czy ich bronić. Podejmuje działanie, pomimo

że sam znalazł się w sytuacji zagrożenia fizycznego i materialnego. Większość aktów humanitarnych prowadzi do dylematów, przy czym wiele z nich to działania pod wpływem impulsu.

W trakcie sesji uczestnicy mogą zdefiniować podstawowe pojęcia, na których opiera się miniprogram „Odkrywamy prawo humanitarne”: „godność jednostki”, „zwykły przechodzień”, „presja społeczna”, „dylemat” i „akt humanitarny”.

CELE

- zbadanie powodów, dla których potrzebne są reguły
- zbadanie pojęć „godność jednostki”, „zwykły przechodzień”, „presja społeczna”, „dylemat” i „akt humanitarny”
- zbadanie skutków decyzji zwykłego przechodnia o tym, czy podjąć działanie

1.1. WPROWADZENIE: KRZESŁA (10 minut)

Znajdź pomieszczenie dla uczestników, a kiedy wejdą, poproś ich, by usiedli na krzesłach. Każdy uczestnik otrzymuje inne polecenie. Jeśli w pomieszczeniu jest wiele drzwi lub brak jest okien, należy sprecyzować znaczenie słów „okno” i „drzwi”. Korzystaj z kart zamieszczonych w materiałach dla uczestników.

Uczestnicy powinni bezzwłocznie wykonać polecenie. Mogą ze sobą rozmawiać, ale nie wolno im ujawniać pisemnych poleceń. Ćwiczenie można uznać za zakończone, gdy uczestnicy dojdą do porozumienia bądź po upływie siedmiu-ośmiu minut okaże się, że powstał pat.

 **MATERIAŁY DLA
1.1 UCZESTNIKÓW**

Porozmawiajcie o tym, co kto powiedział, zrobił, zobaczył, usłyszał, poczuł i pomyślał. Czyli zastanówcie się, co się wydarzyło.

Zapisać wyniki na tablicy. Lista będzie prawdopodobnie wyglądać mniej więcej tak: „(brak) komunikacji, słuchania, zrozumienia potrzeb innych, szerszej perspektywy, kompromisu, konsensusu, różne cele, interpretacja poleceń”.

W tym ćwiczeniu główną koncepcją jest **potrzeba wspólnych zasad** – jasno zakomunikowanych i uzgodnionych. Uczestnicy zapoznają się z jednym z podstawowych problemów analizowanych w miniprogramie „Odkrywamy prawo humanitarne”: Czy podczas wojny potrzebne są reguły?

Przedstaw reguły dyskusji:

- uważnie słuchamy innych i czekamy, aż skończą, zanim sami zabierzemy głos,
- możemy nie zgadzać się z poglądami innych, ale z szacunkiem traktujemy innych uczestników i ich poglądy.

Uwaga dla prowadzących

Jedno możliwe rozwiązanie to ustawienie krzesel w duży krąg pomiędzy drzwiami a oknem.

Sesja 1. Perspektywa humanitarna

1.2. BADAMY HISTORIĘ (15 minut)

Podziel uczestników na mniejsze grupy. Każda grupa czyta i omawia historię, najpierw w mniejszej grupie, a następnie wspólnie. Przypomnij uczestnikom, że ta historia wydarzyła się naprawdę.

MATERIAŁY DLA
1.2 UCZESTNIKÓW

Dzielny sklepikarz

W Bangkoku na zakręcie drogi czasem biły się między sobą grupy chłopaków. Pewnego dnia cała grupa chłopców ze szkoły zawodowej zaczęła uczenia innej szkoły i puściła się za nim w pogoń. Jego życie znalazło się w niebezpieczeństwie, ale żaden z przechodniów nie próbował mu pomóc. W końcu przybiegł pod sklepik na zakręcie. Jego prześladowcy często robili w tym sklepie zakupy. Sklepikarz zobaczył, co się święci. Gdy chłopak zapukał do drzwi, sklepikarz szybko uchylił tylne drzwi sklepiku i wpuścił go do środka.

Źródło: Achara Permpool, nauczyciel z Tajlandii. Skrócona wersja oryginalnej historii z modułu nr 1 programu „Odkrywamy prawo humanitarne”.

Możliwe pytania

- > Gdzie i kiedy rozegrała się ta historia?
- > Czyje życie i godność znalazły się w niebezpieczeństwie i dlaczego?
- > Kim byli przechodnie i jakiego dokonali wyboru? Dlaczego?
- > Z jakimi przeszkodami zmierzył się wybawca? Co mu groziło? O jakiej presji i ryzyku można powiedzieć?
- > Jakie były bezpośrednie efekty działania przechodniów? A późniejsze?
- > Czy znasz ze szkoły, z sąsiedztwa albo z rodziny przykłady, w których ktoś podjął działanie, by bronić życia i godności drugiej osoby?
- > Co ty byś zrobił(a) w podobnej sytuacji?

1.3. MAPA MYŚLI (20 minut)

Uczestnicy w tych samych podgrupach spróbują teraz zdefiniować pojęcia „godność jednostki”, „zwykły przechodzień”, „presja społeczna”, „akt humanitarny” i „dylemat” w oparciu o wcześniejszą dyskusję. Każda z grup omawia dwa pojęcia, przy czym każde pojęcie powinny zdefiniować co najmniej dwie grupy.

Następnie przedstawiciel każdej grupy prezentuje wstępne definicje. Inne grupy mogą zadawać pytania i zgłaszać uwagi do definicji.

Jednocześnie prowadzący zapisują najważniejsze pojęcia na tablicy, tworząc „mapę myśli”. Następnie w oparciu o tę mapę uczestnicy opracowują wspólne definicje.

(Ewentualnie) Jeśli jest dość czasu, uczestnicy mogą zapisać wspólne definicje na tablicy i podać przykłady.

„Zawsze następuje moment dokonania moralnego wyboru. Często dzięki jednej historii, książce czy osobie możemy dokonać innego wyboru – wybrać człowieczeństwo, wybrać życie”.

Elie Wiesel [w:] Carol Rittner, Sondra Myers (red.), „The Courage to Care: Rescuers of Jews During the Holocaust”

Sesja 1. Perspektywa humanitarna

Uwaga dla prowadzących

Przykładowe definicje:

- **Godność jednostki** – szacunek (dla samego siebie)
- **Świadek** to ktoś, kto jest świadom zdarzenia, w którym sam nie uczestniczy, a które zagraża życiu lub godności innych osób. Przechodzień musi podjąć decyzję, czy podjąć działanie, czy też nie, bo każda z tych możliwości może spowodować fizyczne lub materialne zagrożenie dla niego samego, jak i dla osób, których próbuje bronić. Każdy wybór może mieć złożone i długofalowe konsekwencje dla wszystkich uczestników.
- **Presja społeczna** to wpływ ze strony rodziny, znajomych i innych grup, które wywierają na jednostkę nacisk, by wymóc konkretne zachowanie.
- **Dylemat** to sytuacja wymagająca wyboru spośród różnych możliwości, które są lub wydają się równie niekorzystne lub wzajemnie się wykluczają.
- **Akt humanitarny** to działanie podjęte w obronie osoby, której życie lub godność znalazły się w niebezpieczeństwie, zwłaszcza osoby, której normalnie nie bylibyśmy skłonni pomóc czy jej bronić. Takie działania zwykle wiążą się z zagrożeniem osobistym lub materialnym.

„Dobro, jak i zło, często zaczyna się od drobnych kroków. Nikt nie rodzi się bohaterem – bohaterem można stać się stopniowo. Bardzo często wybawcy na początku podejmują skromne zobowiązanie – chcą komuś udzielić schronienia przez dzień czy dwa. Ale gdy już podejmą ten krok, zaczynają patrzeć na samych siebie inaczej – jak na kogoś, kto pomaga.

Ervin Staub,
„The Roots of Evil”

1 NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA

- Jednym z podstawowych problemów analizowanych w miniprogramie „Odkrywamy prawo humanitarne” jest pytanie: Czy potrzebne są reguły?
- Takie pojęcia jak „godność jednostki”, „świadek”, „dylemat”, „presja społeczna”, i „akt humanitarny” są podstawą zrozumienia prawa humanitarnego i będą się pojawiać w całym miniprogramie „Odkrywamy prawo humanitarne”.
- Zwykli ludzie w czasach zagrożenia przemocą potrafią bronić życia i godności osób, których nie znają lub którym normalnie nie byliby skłonni pomóc czy ich bronić.
- Na niektóre pytania pojawiające się w miniprogramie „Odkrywamy prawo humanitarne” nie ma jednej jedynej dobrej odpowiedzi czy też w ogóle nie ma łatwych odpowiedzi. Jednym z celów tego miniprogramu jest postawienie i omówienie takich pytań.

Sesja 2. Podstawowe reguły MPH

W trakcie sesji 1. badaliśmy akty humanitarne, których zwykli ludzie dokonują spontanicznie, by bronić życia i godności w sytuacji zagrożenia przemocą poza konfliktem zbrojnym. W czasie sesji 2. położymy nacisk na reguły działania służące w szczególności ochronie życia i godności ludzi dotkniętych konfliktem zbrojnym.

Uczestnicy zbadają różne doświadczenia związane z konfliktami zbrojnymi, by zaproponować konieczne reguły ograniczające niepotrzebne cierpienia i chroniące życie i godność człowieka. Następnie porównają swoje wnioski z podstawowymi regułami międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH).

CELE

- zrozumienie niektórych powodów, dla których potrzebne są reguły w konfliktach zbrojnych
 - wskazanie i zrozumienie podstawowych zasad i reguł MPH
-

2.1. DYSKUSJA – „WOJNA” (10 minut)

Poinformuj uczestników o tym, że:

- w trakcie sesji będą zastanawiać się nad potrzebą reguł w konfliktach zbrojnych i analizować przykłady takich reguł,
- celem dyskusji jest wyłącznie przedstawienie ich poglądów przez zapoznaniem się z MPH,
- nikt nie musi mieć dokładnych informacji na dany temat ani też zabierać głosu, jeśli nie czuje się komfortowo, omawiając go.

Możliwe pytania

- > Czym jest wojna?
- > Co ci przychodzi do głowy, gdy słyszysz słowa „wojna” i „konflikt zbrojny”?
- > Jakie wojny toczą się obecnie? O jakich wojnach z przeszłości wiesz?
- > Jeśli w czasie pokoju ważne są reguły chroniące życie i godność, to co w czasie wojny? Jaki wpływ ma wojna na życie i godność ludzi?

„Konflikt zbrojny” oznacza:

- działania zbrojne pomiędzy krajami (międzynarodowy konflikt zbrojny) lub
- działania zbrojne pomiędzy siłami zbrojnymi danego kraju a grupami zbrojnymi bądź pomiędzy różnymi grupami zbrojnymi (niemiędzynarodowy konflikt zbrojny).

2.2. JAKIE REGUŁY KONFLIKTÓW ZBROJNYCH SĄ POTRZEBNE? (20 minut)

Podziel uczestników na mniejsze grupy. Pokaż zdjęcie „Jeniec z opaską na oczach”. Poproś uczestników, by wyobrazili sobie siebie na miejscu jeńca lub strażników.

 **MATERIAŁY DLA
21 UCZESTNIKÓW**

Uczestnicy omawiają zdjęcie między sobą w podgrupach. Zadawaj im kolejno następujące pytania:

Sesja 2. Podstawowe reguły MPH

Możliwe pytania

- > Co myśli jeńiec? A strażnicy?
- > Wyobraź sobie, że jeńiec to twój brat. Jak powinien być traktowany? Dlaczego?
- > Wyobraź sobie, że jeńiec zabił w działaniach zbrojnych twojego przyjaciela. Jak powinien być traktowany? Dlaczego?

Następnie w całej grupie omówcie następujące pytania:

- > Jak powinien być traktowany jeńiec w trakcie konfliktu zbrojnego?
- > Załóżmy, że jeńcy dysponują ważnymi informacjami. Czy to powinno mieć wpływ na ich traktowanie?
- > Co zagraża godności jeńca? A godności strażnika?

„Najsilniejsze jest poczucie obezwładniającego strachu w obliczu nieznanego otoczenia i niepewności własnego losu. Częścią tego poczucia straty (utruty przyjaciół, rodziny) jest niepewność co do upływu czasu. Jak długo to potrwa? Czy tak będzie już zawsze?”

pojmany pilot samolotu

Poproś uczestników, by szybko wymyślili reguły mogące chronić jeńców w trakcie konfliktu zbrojnego.

Pokaż „Kolaż zdjęć”.

 **MATERIAŁY DLA
2.2 UCZESTNIKÓW**

Uczestnicy oglądają zdjęcia i proponują inne, konieczne ich zdaniem, reguły. Przygotuj listę zaproponowanych reguł i poproś uczestników o uzasadnienie każdej z nich.

Następnie omówcie propozycje uczestników. Wybierzcie te reguły, z którymi grupa się zgadza lub nie zgadza i zbadajcie przesłanki takich poglądów uczestników.

Możliwe pytania

- > W jaki sposób każda z reguł zmienia doświadczenie wojny?
- > Jakie trudności mogą się wiązać z ich wdrażaniem?
- > Które reguły dotyczą kombatantów, którzy nie są już zdolni do działań zbrojnych (np. jeńcy, ranni, chorzy lub rozbitkowie)?

Uwaga dla prowadzących

Przykładowe argumenty, jakie zgłaszać mogą uczestnicy omawiający konieczność zasad regulujących prowadzenie działań zbrojnych: uczestnicy działań zbrojnych to nie przestępcy, a przecież nawet przestępcom przysługują pewne prawa; jeżeli wrogowie traktują się w sposób humanitarny w trakcie konfliktu, może to ułatwić pojednanie po jego zakończeniu.

Sesja 2. Podstawowe reguły MPH

2.3. ODKRYWAMY PODSTAWOWE REGUŁY I ZASADY MPH (15 minut)

Pokaż planszę z nagłówkiem „Podstawowe reguły MPH”. Poprowadź dyskusję w oparciu o następujące pytania:

- > Które z tych reguł i zasad przypominają reguły, które zaproponowaliście w poprzednim ćwiczeniu?
- > Czy któraś z reguł i zasad wskazanych na planszy was zaskoczyła?

(Ewentualnie) Wybierzcie jedną regułę (zasady są zbyt ogólne) i zastanówcie się, co by się działo, gdyby jej nie było.

 2.3 MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW

 2.1 MATERIAŁY DLA PROWADZĄCYCH

Uwaga dla prowadzących

Oto niektóre reguły odzwierciedlające podstawowe zasady MPH:

- **Zasada humanitaryzmu:** Cywile oraz ranni, chorzy, jeńcy lub poddający się żołnierze muszą być traktowani w sposób humanitarny.
- **Zasady odróżniania:** Osoby uczestniczące w działaniach zbrojnych muszą odróżniać się od osób w nich nieuczestniczących.
- **Zasady współmierności i ostrożności:** Istnieją granice co do rodzajów broni i metod prowadzenia działań zbrojnych dozwolonych w starciach z przeciwnikiem.

NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA

- W skrajnych warunkach wojny niezbędne są reguły, które zapewniają ochronę ludzkiej godności i obronę najbardziej zagrożonych.
- Podstawowe zasady MPH to zasada humanitaryzmu, zasada odróżniania oraz zasady współmierności i ostrożności.
- MPH to zbiór reguł, których celem jest ochrona ludzkiej godności w trakcie konfliktu zbrojnego poprzez ochronę osób najbardziej zagrożonych i ograniczenie sposobu prowadzenia wojny.

Sesja 3. Prawo w działaniu

W trakcie sesji 3. na podstawie analizy przypadku uczestnicy spróbują zastosować reguły, które określili w sesji 2. Umożliwi im to zbadanie dylematów, jakie mogą się pojawić przy stosowaniu międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH).

Sesja 3. jest dla uczestników również okazją do zbadania różnic między prawami człowieka a MPH.

CELE

- umiejętność rozpoznania dylematów wynikających z przestrzegania MPH w sytuacji działań zbrojnych
- zbadanie podobieństw i różnic między MPH a prawami człowieka

3.1. ANALIZA PRZYPADKU: PASTUSZEK OFIARĄ ATAKU? (20 minut)

Podziel uczestników na mniejsze grupy. Uczestnicy zapoznają się z historią i ją omawiają, najpierw między sobą w grupach, a następnie wspólnie. Przypomnij uczestnikom, że ta historia wydarzyła się naprawdę podczas konfliktu zbrojnego w Afganistanie.

 MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW

 MATERIAŁY DLA PROWADZĄCYCH

Zabłąkany afgański pastuszek kóz w sytuacji śmiertelnego ataku na talibskich rebeliantów zaminowujących drogę

Czterech talibów pojawiło się na końcu mostu i zaczęło kopać dół, by zaminować drogę. Nad ich głowami bzyczał dron, transmitujący zdjęcia z terenu do brytyjskiego dowództwa.

Nagle nadleciały dwa myśliwce, gotowe zmieść talibskich rebeliantów z powierzchni ziemi. Kiedy obniżyły lot, by zaatakować, przez radio rozległ się okrzyk: „Stop! Wstrzymać ogień! Zbliżył się chłopiec ze stadem kóz!”

Parafraza na podstawie: Marco Sassóli, Antoine Bouvier, Anne Quintin, „How Does Law Protect in War?”, MKCK, Genewa 2011, s. 2311-2312.

Uwaga dla prowadzących

Głównym celem tej sesji jest zbadanie dylematu, jaki wynika z opisanej sytuacji, oraz wskazanie wyzwań związanych ze stosowaniem reguł prowadzenia wojny, nie zaś określenie warunków, w jakich atak byłby zgodny z prawem. Jednak w trakcie dyskusji ta kwestia może się pojawić. Na przykład uczestnicy mogą pytać, czy atak na rebeliantów zagrażający życiu pastuszka stanowiłby naruszenie MPH. W materiałach dla prowadzących załączono odpowiednie zasady wraz z analizą prawną.

Możliwe pytania

- > Jakie możliwości mają piloci, dowódcy i talibscy rebelianci?
- > Jakie są możliwe konsekwencje każdego działania?
- > Jakie reguły mają zastosowanie w tej sytuacji?

Co naprawdę się wydarzyło?

Dowódcy poczekali, aż chłopcu i kozom nie będzie nic zagrażać, zanim wreszcie wydali pilotom rozkaz zaatakowania rebeliantów. Ponieważ upłynęło sporo czasu, zanim pastuszek opuścił teren, pilotom nie udało się zapobiec zaminowaniu drogi przez rebeliantów. Następnego dnia trzeba było wysłać na miejsce setkę żołnierzy piechoty wraz z dwoma saperami, którzy przeprowadzili niebezpieczną operację rozbrojenia miny.

Sesja 3. Prawo w działaniu

3.2. PODOBIENSTWA MIĘDZY MPH A PRAWAMI CZŁOWIEKA (15 minut)

Poproś uczestników, żeby sięgnęli po listę swoich reguł z sesji 2. (*Uwaga: jeśli nie mają listy, mogą skorzystać z materiału pt. „Podstawowe reguły MPH”.*)
Poproś, by w mniejszych grupach zastanowili się, które z tych reguł stosuje się również w czasie pokoju.

Następnie przedstaw „Powszechną Deklarację Praw Człowieka” i poproś uczestników, by porównali ją z nową listą. Powinni zasadniczo zrozumieć, że istnieje zbiór podstawowych reguł, które są wspólne dla obu zbiorów. Jedną z podstawowych reguł, o których mogą wspomnieć uczestnicy, to zakaz stosowania tortur.

Podkreśl, iż takie podobieństwa istnieją dlatego, że oba zbiory reguł wzajemnie się uzupełniają. Wyjaśnij, że prawa człowieka stosuje się zawsze, natomiast MPH tylko w trakcie konfliktu zbrojnego. Dlatego też można powiedzieć, że stanowią one komplementarną formę ochrony.

MATERIAŁY DLA
2.3 UCZESTNIKÓW

MATERIAŁY DLA
3.2 UCZESTNIKÓW

3.3. ROZRÓŻNIENIE MIĘDZY MPH I PRAWAMI CZŁOWIEKA (10 minut)

Kontynuujcie pracę w mniejszych grupach. Każda grupa dostaje poniższą tabelkę i zbiór odpowiedzi. Poproś o uzupełnienie tabeli poprzez wpisanie odpowiedzi w odpowiednie komórki tabeli.

MATERIAŁY DLA
3.3 UCZESTNIKÓW

MATERIAŁY DLA
3.2 PROWADZĄCYCH

	PRAWA CZŁOWIEKA	MPH
Kiedy się stosuje?	zawsze	w trakcie konfliktu zbrojnego
Czy możliwe są ograniczenia lub zawieszenie?	tak, w czasie sytuacji wyjątkowej, z wyjątkiem najważniejszych praw	nie
Kogo chronią?	jednostki przed samowolną władzą rządów	jednostki nieuczestniczące (już) w działaniach zbrojnych
Kogo obowiązują?	rządy	rządy, grupy zbrojne, jednostki

Wyjaśnij, że w odróżnieniu od niektórych praw człowieka, reguły MPH nie podlegają żadnym ograniczeniom. Jest tak dlatego, że reguły MPH zostały celowo obmyślane jako reguły minimalne, które można realistycznie zastosować nawet w skrajnych warunkach konfliktu zbrojnego.

! NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA

- Chociaż może się zdawać, że reguły MPH są proste, to ich stosowanie w rzeczywistych sytuacjach konfliktu często prowadzi do dylematów.
- Zarówno MPH jak i prawa człowieka mają chronić życie i godność jednostki.
- MPH stosuje się tylko w konfliktach zbrojnych, natomiast prawa człowieka stosuje się zawsze.
- MPH obejmuje najważniejsze prawa człowieka, ale ich nie zastępuje. Oba zbiory praw wzajemnie się uzupełniają.

Sesja 4. Przypadki łamania MPH

W trakcie sesji 4. uczestnicy zastanowią się, dlaczego łamane jest międzynarodowe prawo humanitarne (MPH) i kto odpowiada za zapewnienie przestrzegania reguł. Zbadają też jeden z takich przypadków: powoływanie

i wykorzystywanie dzieci przez siły zbrojne i grupy zbrojne. Uczestnicy zaobserwują również, w jaki sposób jedno złamanie prawa może wywołać reakcję łańcuchową.

CELE

- umiejętność wskazywania przypadków łamania MPH
 - zbadanie problemu dzieci-żołnierzy
 - zrozumienie, jak jedno złamanie prawa może prowadzić do kolejnych
-

4.1. ĆWICZENIE W PODZIALE NA ROLE: NIE CHCĘ WRACAĆ (20 minut)

Podziel uczestników na dwie grupy: „aktorów” i „reporterów”.
W grupie „aktorów” powinno być co najmniej 10 uczestników.

Rozdaj „aktorom” polecenia i poproś, by się z nimi zapoznali.

Podziel „reporterów” na mniejsze grupy, ale nie więcej niż trzy. Rozdaj im karty z poleceniami – każda grupa dostaje taką samą kartę.

 **MATERIAŁY DLA
4.1 UCZESTNIKÓW**

Po zapoznaniu się z poleceniami, wyjaśnij „aktorom”, że jeden z nich ma odegrać rolę chłopca (głównego bohatera) we wszystkich trzech scenkach. Drugi z uczestników ma odegrać rolę zabitego w scenie 1 i zabójcy w scenie 3. Pozostali odgrywają różne role w poszczególnych scenkach. Daj uczestnikom 5 minut na przygotowanie wszystkich trzech scenek.

Tymczasem sprawdź, czy „reporterzy” nie mają pytań.

Zachęć ich do kreatywnego i analitycznego zrozumienia i zrelacjonowania zdarzeń, ale w krótkiej formie (3 – 5 zdań).

Sesja 4. Przypadki łamania MPH

Polecenia dla „reporterów”:

Wybierzcie środek przekazu, jaki chcecie reprezentować (gazeta, telewizja, radio itp.) i przygotujcie reportaże o każdej ze scenek odegranych przez „aktorów”. Przedstawcie reportaże w grupie po każdej scenie. Udział powinni wziąć wszyscy członkowie grupy.

Polecenia dla „aktorów”:

Odegrajcie następujące trzy scenki w odwróconej kolejności chronologicznej, począwszy od najnowszej.

Scenka 1: Chłopiec zabił czworo ludzi (2000 r.)

W trakcie konfliktu zbrojnego młody chłopak zaatakował i zabił mężczyznę. Zaraz potem bez powodu zabił trzy inne osoby, które znajdowały się w sąsiedztwie.

Scenka 2: Chłopiec został dzieckiem-żołnierzem (1999 r.)

W kraju trwa konflikt zbrojny. Młody chłopak siedzi przed domem na swojej ulicy. Na twarzy maluje mu się smutek, jest zatopiony we własnych myślach. Pojawia się znajomy, który chce go przekonać do wstąpienia do swojej armii. Po chwili chłopiec decyduje się, a znajomy prowadzi go do pułkownika, który daje mu broń.

Scenka 3: Szczęśliwa rodzina (1998 r.)

W kraju wybuchł konflikt zbrojny. Wesoły młody chłopak przygotowuje się do szkoły w salonie swojego domu. Opowiada rodzicom i młodszej siostrze, że gdy dorośnie, chce zostać politykiem. Ma właśnie wyjść, gdy przez tylne drzwi wpada kombatant i grozi rodzinie bronią. Ojciec stawia mu czoło, wywiązuje się walka. Ojciec i córka giną z ręki kombatanta. Matka ucieka, a chłopak zostaje sam.

4.2. FILM: „NIE CHCĘ WRACAĆ” (15 minut)

Powiedz uczestnikom, że opowieść chłopca, którą zobaczą w filmie, to prawdziwa historia. Pokaż fragment filmu „Nie chcę wracać” – rozmowę z byłym dzieckiem-żołnierzem. Ćwiczenie w podziale na role było oparte na jego historii (ścieżka filmu od 1 min. 26 sek.).

 4.2 MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW

 4.1 MATERIAŁY DLA PROWADZĄCYCH

Uwaga dla prowadzących

Film dostępny jest na stronie www.ehl.icrc.org pod zakładką „Student videos”.

Możliwe pytania

- > Jakie są wasze reakcje?
- > Czyja godność została naruszona w tej historii? W jaki sposób?
- > Jakie są konsekwencje udziału dzieci w wojnie – dla dziecka, jego rodziny i społeczeństwa?
- > Jaki waszym zdaniem powinien być najniższy wiek powołania do sił zbrojnych i grup zbrojnych?
- > Jaki jest sens wypowiedzi Todorova?

Sesja 4. Przypadki łamania MPH

Wyjaśnij uczestnikom, w jaki sposób zapewnia się ochronę prawną dzieci w trakcie konfliktu zbrojnego.

- Dzieci w czasie wojny korzystają z ochrony, jaką MPH zapewnia cywilom (patrz „Podstawowe reguły MPH”). Ze względu na ich szczególną sytuację i potrzeby, obowiązują specjalne reguły, uniemożliwiające ich powołanie do sił zbrojnych lub grup zbrojnych oraz ich udział w działaniach zbrojnych.
- MPH w szczególności zakazuje powoływania dzieci w wieku poniżej 15 lat i ich udziału w działaniach zbrojnych.
- Konwencja o prawach dziecka – główny instrument praw człowieka chroniący dzieci – również zakazuje powoływania i udziału w działaniach zbrojnych dzieci w wieku poniżej 15 lat.
- Od 2000 r. większość państw przyjęła, że minimalny wiek obowiązkowego wcielenia do państwowych sił zbrojnych i bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych to 18 lat. Państwa-strony są również zobowiązane podnieść minimalny wiek ochotniczego wstąpienia do sił zbrojnych powyżej 15 lat. Niepaństwowe grupy zbrojne nie mogą w żadnych okolicznościach powoływać ani wykorzystywać w działaniach zbrojnych osób w wieku poniżej 18 lat.
- Chociaż nie osiągnięto jeszcze powszechnego uznania wieku 18 lat jako minimalnego wieku powołania i udziału w działaniach zbrojnych, to istnieją coraz silniejsze naciski w tym kierunku ze strony dużej liczby państw, organizacji pozarządowych oraz podmiotów humanitarnych.

„Niektóre dzieci wступują z tzw. przesłanek ochotniczych. Ale moim zdaniem trzeba wyraźnie powiedzieć, że tak naprawdę nie ma ochotniczego wstąpienia w tym sensie, że znaczna większość dzieci wstępujących z własnej woli robi to z konieczności bądź jest w roli ofiary obawiającej się o swoje bezpieczeństwo. Dzieci samotne, których nie bronią rodzice, czy ludzie obawiający się śmierci głodowej albo braku dostępu do leków mogą chcieć przystąpić do działań zbrojnych”.

dr Mike Wessells, profesor psychologii i autor książki „Child Soldiers: From Violence to Protection”

4.3. W JAKI SPOSÓB JEDNO ZŁAMANIE PRAWA PROWADZI DO KOLEJNYCH (10 minut)

Podziel uczestników na te same grupy, co w ćwiczeniu 1, i poproś o wskazanie reguł MPH, które naruszono w historii pt. „Nie chcę wracać” – poproś uczestników o posługiwanie się tabelą „Podstawowe reguły MPH”.

Następnie poproś o wskazanie związków pomiędzy tymi przypadkami łamania prawa – w tym celu posłużą się wykresem „Łańcuch konsekwencji”.

 MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW

 MATERIAŁY DLA UCZESTNIKÓW

(Ewentualnie) Poproś każdą grupę o wyobrażenie sobie innego łańcucha konsekwencji z wykorzystaniem wykresu i o przedstawienie go pozostałym.

[Przykłady: jedna ze stron konfliktu instaluje stanowisko strzelnicze na dachu szpitala, co prowadzi do ataku drugiej strony na szpital; jedna ze stron zabija pojmanego jeńca, co skłania drugą ze stron do zabicia jeńców w odwecie; strażnik w okrutny sposób traktuje jeńca, co może prowadzić do zabicia jeńca przez strażnika lub do podobnego zachowania innych strażników itp.]

Uwaga dla prowadzących

Nie wszystkie przypadki łamania MPH to zbrodnie wojenne, ale te przypadki łamania prawa, o których mowa w historii, uważa się za zbrodnie wojenne. Termin „zbrodnie wojenne” obejmuje poważne naruszenia MPH i inne poważne przypadki łamania MPH, popełnione zarówno w trakcie międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych. Zbrodnie wojenne to na przykład celowe ataki na ludność cywilną czy wykorzystanie dzieci w wieku poniżej 15 lat do aktywnego udziału w działaniach zbrojnych.

Sesja 4. Przypadki łamania MPH

! NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA

- Przypadki łamania MPH następują z różnych powodów (strach, odwet, nienawiść itp.).
- Zgodnie z MPH niektóre kategorie osób uważa się za szczególnie zagrożone, a w związku z tym objęte szczególną ochroną. Należą do nich dzieci.
- Jedną z form ochrony dzieci jest wprowadzenie i przestrzeganie minimalnego wieku powołania dzieci do sił zbrojnych lub grup zbrojnych i ich wykorzystywania w konfliktach zbrojnych.
- Przypadki łamania MPH często powodują reakcję łańcuchową, prowadząc do jego kolejnych naruszeń.

Sesja 5. Rozstrzygnięcie przypadków łamania prawa

Sesja 4. dotyczyła przypadków łamania międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH), a uczestnicy dowiedzieli się, dlaczego prawo jest łamane. Sesja 5. ma pogłębić u uczestników zrozumienie sposobów wdrażania MPH. Omówione zostaną liczne sposoby rozstrzygnięcia przypadków złamania MPH, jak

postawienie sprawców przed sądem, odkrycie prawdy, pojednanie i różne formy odszkodowań. W trakcie sesji 5. uczestnicy najpierw zastanowią się nad przesłankami rozstrzygnięcia przypadków łamania MPH. Następnie będą omawiać sposoby ich rozstrzygnięcia oraz kwestię odpowiedzialności różnych osób.

CELE

- zbadanie, w jaki sposób rozstrzygnięcie przypadków łamania MPH bądź brak ich rozstrzygnięcia może mieć wpływ na społeczeństwo po konflikcie zbrojnym
 - zrozumienie, kto odpowiada za rozstrzygnięcie przypadków łamania MPH
 - wskazanie potrzeb ofiar łamania MPH poza wymierzeniem sprawiedliwości oraz burza mózgów w celu ich omówienia
-

5.1. KONSEKWENCJE ZANIEDBANIA LUB ROZSTRZYgniĘCIA PRZYPADKÓW ŁAMANIA MPH (20 minut)

Poproś uczestników, by zajęli miejsca w czterech kątach sali w zależności od swojej odpowiedzi na następujące pytanie: Czy po zakończeniu wojny osoby, które złamały reguły wojny, powinny:

1. trafić przed sąd?
2. zostać publicznie nazwane, ale nie trafić przed sąd?
3. zostać objęte amnestią?
4. uzyskać przebaczenie i zatarcie, ponieważ wojna się skończyła?

Uwaga dla prowadzących

Amnestia jest formą ulaskawienia przyznanego przez władze po zakończeniu działań zbrojnych w trakcie międzynarodowego konfliktu zbrojnego osobom, które uczestniczyły w działaniach zbrojnych – z wyjątkiem osób podejrzanych, oskarżonych lub skazanych za zbrodnie wojenne.

Uczestnicy mogą również zająć miejsce pomiędzy kątami sali – spytaj ich, dlaczego zajęli konkretne miejsca. Kiedy uczestnicy stoją jeszcze na swoich miejscach, poproś kogoś, by krótko streścił historię dziecka-żołnierza z poprzedniej sesji.

Zastanówcie się nad następującym pytaniem:

> W jaki sposób dowódca złamał reguły MPH?

Spytaj uczestników, czy po omówieniu łamania prawa popełnionego przez dowódcę chcą zmienić zajęte przez siebie miejsce, i pozwól im wyjaśnić decyzję.

Następnie zadaj pytanie:

> Kto jeszcze w tej historii złamał MPH?

[Uwaga: MPH złamało dziecko-żołnierza, zabijając nieuzbrojonych ludzi.]

Jeszcze raz spytaj uczestników, czy chcą zmienić zajęte przez siebie miejsce, i pozwól im wyjaśnić decyzję.

Uwaga dla prowadzących

Uczestnicy mogą twierdzić, że osądzenie dowódcy może prowadzić do wznowienia wojny, a osądzenie dziecka wydaje się niesprawiedliwe. Jeszcze raz wskazuje to, że choć zasady MPH są dość proste, to już wdrażanie prawa proste nie jest.

Sesja 5. Rozstrzygnięcie przypadków łamania prawa

Następnie podziel uczestników na trzy grupy (lub sześć grup). Każda grupa otrzymuje kartę z następującymi pytaniami:

W oparciu o historię dziecka-żołnierza powiedz, jakie skutki twoim zdaniem niesie podjęcie lub zaniechanie działań dla następujących grup osób:

- > ofiar łamania MPH
- > sprawców łamania MPH
- > całego społeczeństwa po konflikcie zbrojnym

 MATERIAŁY DLA
5.1 UCZESTNIKÓW

Następnie każda grupa podsumowuje dyskusję przeprowadzoną we własnym gronie dla potrzeb wszystkich uczestników.

Na koniec pokaż uczestnikom wykres „Opinie na temat traktowania osób, które łamią reguły wojny”.

 MATERIAŁY DLA
5.2 UCZESTNIKÓW

Poinformuj uczestników, że jak wynika z tej ankiety, powszechna jest opinia, iż osoby które złamały reguły wojny powinny stanąć przed sądem. Teraz uczestnicy zastanowią się, kto za to odpowiada.

5.2. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WDRAŻANIE MPH (10 minut)

Powiedz uczestnikom, że dowódcy wojskowi, sądy i rządy ponoszą konkretną odpowiedzialność za postawienie domniemyanych sprawców przed sądem.

Wyjaśnij, że w kolejnym ćwiczeniu omówicie zakres odpowiedzialności. Rozdaj uczestnikom (którzy pracują w tych samych grupach, co poprzednio) pierwszy zestaw słów (zestaw nr 1) do złożenia w zdania.

Poproś, by grupa, która skończyła jako pierwsza, odczytała zdanie na głos. Powtórz to samo z drugim i trzecim zestawem.

 MATERIAŁY DLA
5.3 UCZESTNIKÓW

Rozwiązanie:

- **Sądy** są odpowiedzialne za osądzenie i ukaranie osób, które dopuściły się poważnych naruszeń. Mogą to być sądy krajowe lub międzynarodowe trybunały/sądy.
- **Rząd** odpowiada za wdrożenie krajowego prawa zakazującego poważnych naruszeń i karzącego za nie. Ponosi on ostateczną odpowiedzialność za odszukanie i postawienie przed sądem osób oskarżonych o poważne naruszenia. Musi on również zadbać o to, by jego dowódcy wojskowi podjęli działania wobec swoich podwładnych winnych poważnych naruszeń.
- **Dowódcy sił zbrojnych i grup zbrojnych** odpowiadają za nadzorowanie stosowania MPH i są zobowiązani zapobiegać jego łamaniu. Muszą zgłaszać wszystkie przypadki łamania prawa i podejmować środki dyscyplinarne. Odpowiadają również za postawienie przed sądem wojskowym swoich podwładnych winnych poważnych naruszeń.

Sesja 5. Rozstrzygnięcie przypadków łamania prawa

5.3. CO JESZCZE MOŻNA ZROBIĆ? (15 minut)

Powiedz uczestnikom, że dwa poprzednie ćwiczenia w tej sesji dotyczyły sprawców łamania prawa.

Następnie poproś ich o wskazanie ofiary w historii dziecka-żołnierza (uczestnicy pracują w tych samych grupach, co poprzednio). Uczestnicy powinni się również zastanowić nad innymi potrzebami ofiar łamania prawa oprócz wymierzenia sprawiedliwości. Na przykład chłopiec może martwić się, co się stało z jego matką, odkąd zniknęła. Jeśli nadal żyje, chłopiec może chcieć ją odnaleźć.

Poproś uczestników, by podzielili się swoimi pomysłami. Przygotuj listę ich propozycji.

Następnie poproś grupy o wybór jednej z potrzeb, które wskazali, i przygotowanie strategii jej zaspokojenia.

Uwaga dla prowadzących

Przykłady: próba doprowadzenia do pojednania pomiędzy sprawcami a rodzinami ofiar, dążenie do odnalezienia szczątków osób „zaginionych” i ich zwrotu rodzinom, publiczne przeprosiny, odszkodowania finansowe dla rodzin z tytułu ich straty, postawienie pomników, powołanie komisji dla ustalenia faktów i na rzecz pojednania.

[Najbardziej znane komisje dla ustalenia faktów powołano w Argentynie (po zakończeniu dyktatury wojskowej) i w Republice Południowej Afryki (po zniesieniu apartheidu).]

Możliwe pytania

> Kto waszym zdaniem może podjąć taką inicjatywę?

[Na przykład: społeczność międzynarodowa, rząd, organizacje pozarządowe, rodziny ofiar, zaangażowani obywatele]

> Kto waszym zdaniem może ją przeprowadzić?

[Na przykład: społeczność międzynarodowa, rząd, marynarka wojenna, sprawcy, osoby wydające rozkazy]

Zbierzcie i omówcie pomysły uczestników.

NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA

- Państwa muszą wprowadzić prawo mające karać winnych poważnych naruszeń MPH.
- Odpowiedzialność za egzekwowanie MPH spoczywa głównie na rządach, ale i inni mogą odegrać istotną rolę.
- Postawienie sprawców przed sądem to nie jedyny sposób rozstrzygnięcia przypadków łamania MPH.
- Należy uwzględnić wiele różnych punktów widzenia, by społeczeństwo mogło przewyciężyć traumę przeszłości.

Wprowadzenie: Krzesła

			
Ustaw krzesła KOŁO DRZWI	Ustaw krzesła KOŁO OKNA	Ustaw krzesła W OKRĄG	

Dzielny sklepikarz

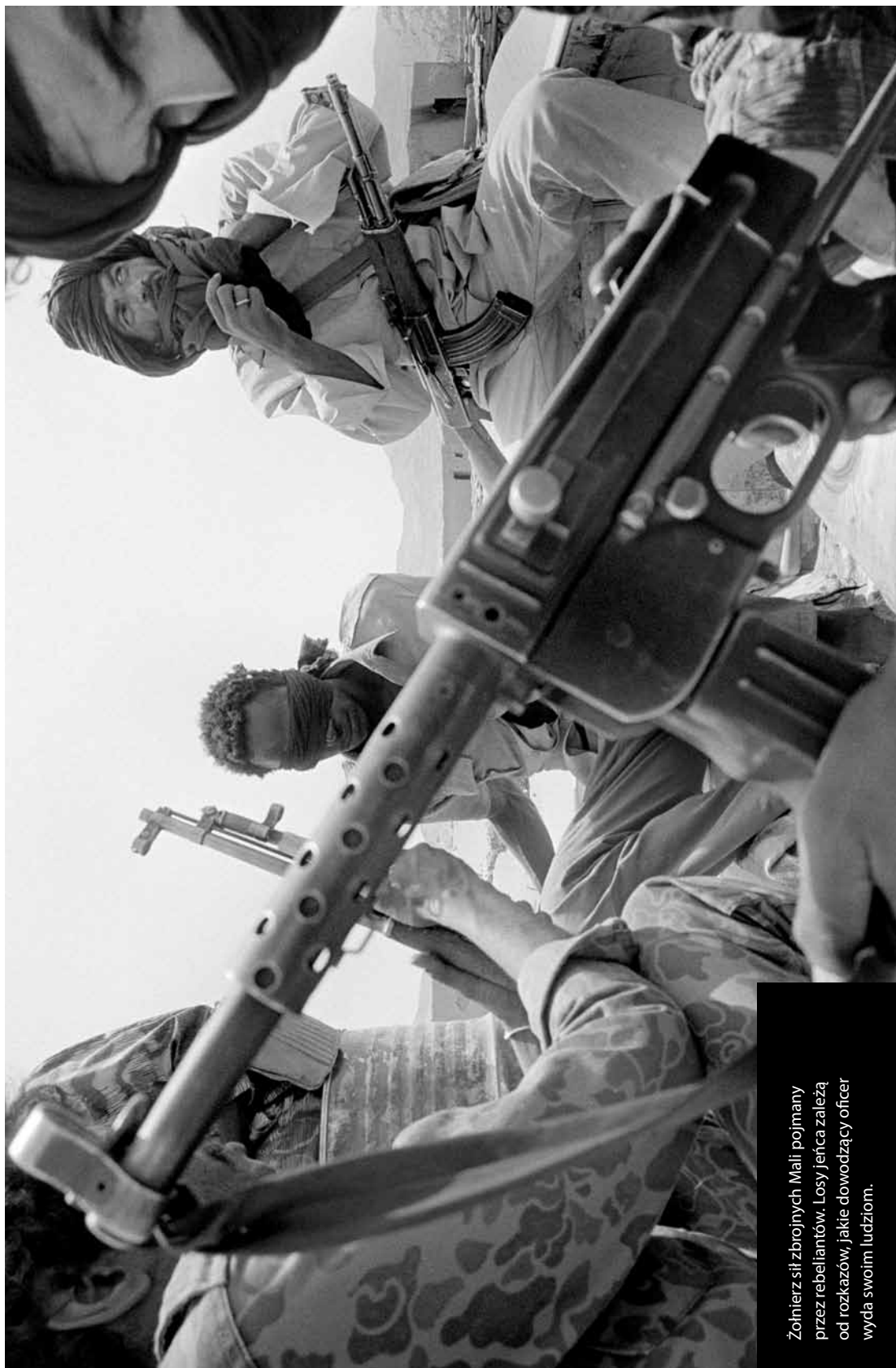
W Bangkoku na zakręcie drogi czasem bity się między sobą grupy chłopaków. Pewnego dnia cała grupa chłopców ze szkoły zawodowej zaczęła uczenia innej szkoły i puściła się za nim w pogoń. Jego życie znalazło się w niebezpieczeństwie, ale żaden z przechodniów nie próbował mu pomóc. W końcu przybiegł pod sklepik na zakręcie. Jego prześladowcy często robili w tym sklepie zakupy. Sklepikarz zobaczył, co się święci. Gdy chłopak zapukał do drzwi, sklepikarz szybko uchylił tylne drzwi sklepiku i wpuścił go do środka.

Źródło: Achara Permpool, nauczyciel z Tajlandii.

Źródło: Tanchanok Takseri, uczeń z Tajlandii

Jeniec z opaską na oczach

© Raymond Depardon/Magnum Photos

Żołnierz sił zbrojnych Mali pojmany przez rebeliantów. Losy jeńca zależą od rozkazów, jakie dowodzący oficer wyda swoim ludziom.

Podstawowe reguły MPH

MPH to zbiór reguł, których celem jest ochrona ludzkiej godności w trakcie konfliktu zbrojnego poprzez **ochronę osób** najbardziej zagrożonych i **ograniczenie** sposobu prowadzenia wojny. **MPH** równoważy zasadę humanitaryzmu z wojskową **koniecznością**.

	ZAKAZY	ZOBOWIĄZANIA
<p>OCHRONA NAJBARDZIEJ ZAGROŻONYCH OSÓB</p> <p>cywilów rannych i chorych jeńców personelu medycznego</p>	<p>Zakazane są:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ataki na cywilów i obiekty cywilne (domy, szkoły, miejsca kultu, pomniki kultury i historii itp.), • morderstwa i tortury, • stosowanie przemocy seksualnej, • przymusowe przesiedlanie i głodzenie ludności cywilnej, • ataki na szpitale, ambulanse i personel medyczny, • stosowanie żywych tarcz, • niszczenie zapasów żywności, obszarów rolnych i źródeł wody, • powoływanie lub wykorzystywanie dzieci w wieku poniżej 15 lat w konfliktach zbrojnych, • nadużywanie symbolu czerwonego krzyża / czerwonego półksiężyca / czerwonego kryształ, • utrudnianie niesienia pomocy humanitarnej, • niszczenie środowiska. 	<p>Pojmami cywile i kombatanci wroga:</p> <ul style="list-style-type: none"> • muszą otrzymać odpowiednią żywność, wodę, odzież, schronienie i pomoc lekarską, • muszą mieć możliwość kontaktu z bliskimi. <p>Dzieci i kobiety muszą w miarę możliwości przebywać oddzielnie od mężczyzn.</p> <p>Jeśli kombatanci wroga są ranni lub chorzy, są rozbitkami lub się poddają:</p> <ul style="list-style-type: none"> • należy ich odszukać, zebrać i otoczyć opieką, • nie można ich traktować w sposób uprzywilejowany, z wyjątkiem przesłanek lekarskich. <p>Poddających się wrogów nie można ranić ani zabić. Należy zadbać o specyficzne potrzeby kobiet dotkniętych konfliktem zbrojnym pod względem ochrony, zdrowia i pomocy.</p> <p>Każdemu przysługuje prawo do uczciwego procesu sądowego.</p>
<p>OGRANICZENIE SPOSOBÓW PROWADZENIA WOJNY</p> <p>broni stosowanie siły</p>	<p>Zakazane są:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stosowanie broni powodującej niepotrzebne cierpienia (np. trucizna, osłepiająca broń laserowa czy broń nuklearna), • stosowanie broni, która nie odróżnia celów cywilnych od wojskowych (np. miny lądowe), • branie zakładników, • podawanie się za cywila w trakcie udziału w działaniach zbrojnych, • wydanie rozkazu bądź groźby zabicia wszystkich. 	<p>Osoby, które biorą udział w działaniach zbrojnych, muszą odróżniać się od nieuczestniczących w działaniach zbrojnych.</p> <p>Ataki należy ograniczyć do celów wojskowych.</p> <p>Podczas ataku należy podjąć wszelkie środki minimalizujące ewentualne straty ludności cywilnej i obiektów cywilnych.</p>

Szacunek dla godności jednostki

Minimalizacja strat ubocznych

Zakaz atakowania cywilów

DEFINICJE

Cywil – osoba niebędąca kombatantem. Jeśli cywile biorą bezpośredni udział w działaniach zbrojnych, tracą prawo do ochrony przed atakiem. (W przypadku wątpliwości co do statusu danej osoby, należy ją uważać za cywila.)

Cel wojskowy – obiekt, który ze względu na swój charakter, lokalizację, cel lub funkcję stanowi skuteczny wkład w działania wojskowe i którego zniszczenie daje wyraźną korzyść wojskową.
Hors de combat – dosłownie „poza walką” – kombatanci pojmami

lub ranni, chorzy lub będący rozbitkami, którzy nie mogą już uczestniczyć w działaniach zbrojnych.
Kombatant – członek sił zbrojnych, członek grupy zbrojnej wykonujący rozkazy strony w konflikcie.

Obiekt cywilny – obiekt niebędący celem wojskowym. Jeśli obiekt cywilny służy jako wsparcie dla działań wojskowych, staje się celem wojskowym i traci prawo do ochrony. (W przypadku wątpliwości co do statusu danego obiektu należy go uważać za obiekt cywilny.)

Pastuszek ofiarą ataku?

ZABŁĄKANY AFGAŃSKI PASTUSZEK KÓZ W SYTUACJI ŚMIERTELNEGO ATAKU NA TALIBSKICH REBELIANTÓW ZAMINOWUJĄCYCH DROGĘ

Czterech talibów pojawiło się na końcu mostu i zaczęło kopać dół, by zaminować drogę. Nad ich głowami bzycał dron, transmitujący zdjęcia z terenu do brytyjskiego dowództwa. Nagle nadleciały dwa myśliwce, gotowe zniszczyć talibskich rebeliantów z powierzchni ziemi. Kiedy obniżyły lot, by zaatakować, przez radio rozległ się okrzyk: „Stop! Wstrzymać ogień! Zbliża się chłopiec ze stadem kóz!”

Parafraza na podstawie: Marco Sassoli, Antoine Bouvier, Anne Quintin, „How Does Law Protect in War?“, MKCK, Genewa 2011, s. 2311-2312.

Omar Sobhan/Reuters

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

10 grudnia 1948 r. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych uchwalilo Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Pierwszy z jej 30 artykułów stanowi:

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw.

Deklaracja stanowi również, że każdemu – bez względu na jakiegokolwiek różnice – przysługuje prawo do:

- a. życia, wolności i bezpieczeństwa,
- b. wolności od niewolnictwa,
- c. wolności od tortur i okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania,
- d. jednakowego traktowania wobec prawa,
- e. wolności od samowolnego aresztowania lub zatrzymania,
- f. uczciwego procesu sądowego i uznawania za niewinnego do udowodnienia winy,
- g. niebycia skazanym ani ukaranym za przestępstwo z powodu działania niestanowiącego w chwili jego dokonania przestępstwa,
- h. poszanowania życia prywatnego,
- i. swobodnego poruszania się w granicach i poza granicami swojego kraju,
- a. życia, wolności i bezpieczeństwa, j. ubiegania się o azyl w innym kraju w przypadku prześladowania,
- k. zawarcia małżeństwa i założenia rodziny,
- l. posiadania własności,
- m. swobodnego praktykowania własnego wyznania,
- n. wolności myśli i słowa,
- o. spokojnego zgromadzania i stowarzyszania się,
- p. uczestniczenia w rządzeniu swym krajem i równego dostępu do służby publicznej w swym kraju,
- q. pracy i zadowalających warunków pracy,
- r. odpowiedniej stopy życiowej,
- s. nauki.

Korzystając z tych praw, każdy musi szanować prawa innych.

Nikt nie może odebrać żadnego z tych praw.

Ćwiczenie

Rozróżnienie między MPH i prawami człowieka

	PRAWA CZŁOWIEKA	MPH
Kiedy się stosuje?		
Czy możliwe są ograniczenia lub zawieszenie?		
Kogo chronią?		
Kogo obowiązują?		
NIE	JEDNOSTKI PRZED SAMOWOLNĄ WŁADZĄ RZĄDÓW	TAK, W CZASIE SYTUACJI WYJĄTKOWEJ, Z WYJĄTKIEM NAJWAŻNIEJSZYCH PRAW
W TRAKCIE KONFLIKTU ZBROJNEGO	RZĄDY	RZĄDY, GRUPY ZBROJNE, JEDNOSTKI
JEDNOSTKI NIEUCZESTNICZĄCE (JUŻ) W DZIAŁANIACH ZBROJNYCH	ZAWSZE	NIE

Polecenia do ćwiczenia w podziale na role: Nie chcę wracać

REPORTERZY:	AKTORZY:
<p>Wybierzcie środek przekazu, jaki chcecie reprezentować (gazeta, telewizja, radio itp.) i przygotujcie reportaże o każdej ze scenek odegranych przez „aktorów”. Przedstawcie reportaże w grupie po każdej scenie. Udział powinni wziąć wszyscy członkowie grupy.</p>	<p>Odegrajcie następujące trzy scenki w odwróconej kolejności chronologicznej, począwszy od najnowszej.</p> <p>Scenka 1. Chłopiec zabił czworo ludzi (2000 r.) W trakcie konfliktu zbrojnego młody chłopak zaatakował i zabił mężczyznę. Zaraz potem bez powodu zabił trzy inne osoby, które znajdowały się w sąsiedztwie.</p> <p>Scenka 2. Chłopiec został dzieckiem-żołnierzem (1999 r.) W kraju trwa konflikt zbrojny. Młody chłopak siedzi przed domem na swojej ulicy. Na twarzy maluje mu się smutek, jest zatopiony we własnych myślach. Pojawia się znajomy, które chce go przekonać, by wstąpił do jego armii. Po chwili chłopiec decyduje się, a znajomy prowadzi go do pułkownika, który daje mu broń.</p> <p>Scenka 3. Szczęśliwa rodzina (1998 r.) W kraju wybuchł konflikt zbrojny. Wesoły młody chłopak przygotowuje się do szkoły w salonie swojego domu. Opowiada rodzicom i młodszej siostrze, że gdy dorośnie, chce zostać politykiem. Ma właśnie wyjść, gdy przez tylne drzwi wpada kombatant i grozi rodzinie bronią. Ojciec stawia mu czoło, wywiązuje się walka, w trakcie której ojciec i córka giną. Matka ucieka, a chłopak zostaje sam.</p>

Transkrypcja filmu

Nie chcę wracać

Narrator: Obecnie ponad 250 tysięcy dzieci uczestniczy w konfliktach zbrojnych na czterech kontynentach. Ci chłopcy i dziewczynki, czasem zaledwie siedmioletnie dzieci, służą razem z dorosłymi w rządowych siłach zbrojnych, rebelianckich grupach zbrojnych i armiach partyzanckich.

Comfort Cassell, były dziecko-żołnierz
Zabili mojego brata, babcię i siostrzyczkę. Dlatego zrobiłam to, czego nie powinienam robić – tobie też może się to zdarzyć. Jeśli usłyszysz: „Zabili twój matkę. Zabili twój ojca”, to chcesz ich pomścić, odzyskać matkę, ale to jest niemożliwe. Kochałam babcię. Opiekowała się mną i moim bratem. Dlatego to zrobiłam. Ale nie chciałam robić tego, czego robić nie powinienam. Chcę się wyzwolić. Oczyszczyć sumienie. Chcę mieć dzieci. Nigdy więcej nie zrobię tego, czego nie powinienam. Nie.

Abraham

Abraham: Nazywam się Hitler Killer, ale naprawdę mam na imię Abraham.
Rozmówca: Dlaczego nazywasz się Hitler Killer?
Abraham: To mój pseudonim bojowy, nadali mi go w dżungli.
Rozmówca: Kto ci go nadał?
Abraham: Dowódca.
Rozmówca: Kto to jest Hitler?
Abraham: Nie wiem.

Abraham: Poszedłem tam, bo zabili mi ojca. Wstąpiłem do nich, bo tak zrobili moi przyjaciele. Więc poszedłem z przyjaciółmi, żeby przystąpić.
Rozmówca: Bo chciałeś znaleźć człowieka, który zabił ci ojca?
Abraham: Tak.
Rozmówca: Wiesz, kto to?
Abraham: Tak.
Rozmówca: I co zrobiłeś?

Abraham: Widziałem go. Przyszedł mnie zabić, ale to ja go zabiłem. I poszedłem do dżungli i przystąpiłem do nich i dla nich walczyłem. Dowiedzieli się, co zrobiłem, i dali mi broń.

Rozmówca: Widziałeś wielu zabitych?
Abraham: Tak.
Rozmówca: Ilu?
Abraham: Wielu ludzi. Mnóstwo, całe mnóstwo. Ludzi, którzy nie walczyli, którzy nie byli rebeliantami – dowódca rebeliantów ich zabił.
Rozmówca: A sam kogoś zabiłeś?
Abraham: Tak.
Rozmówca: Wielu?
Abraham: Tak.
Rozmówca: Ilu?
Abraham: Dziesięciu ludzi.
Rozmówca: Jak?
Abraham: Zaatakowali mnie, więc z nimi walczyłem. Przyszli mnie zabić.
Rozmówca: Jak to zrobiłeś?

Abraham: Przyszli z bronią, Ruszyłem. Kiedy wszyscy przyszli, a Wolf wystrzelił, zastrzeliłem go. Chciałem być żołnierzem, bo zabili mi ojca. Więc poszedłem, żeby być żołnierzem.

ICRC

ICRC

Transkrypcja filmu

Nie chcę wracać

Porucznik Mother Blessing

Nazywam się porucznik Abu Bakar Camarra, mówią na mnie porucznik Mother Blessing. Mam pod swoimi rozkazami 978 ludzi. Mam 176 Hitlerów Killerów. Niektórzy mają 9, 10, 11 lat, najstarszy ma 12. Idą w zwiadzie. Są na pierwszej linii. Żołnierze, którzy mają po 20 lat, kiedy każe im wykonać pewne operacje, zawsze się boją. Ale tacy mniejsi żołnierze, jak Hitler Killer, oni się nie boją. Mam do nich zaufanie, to moi najlepší ludzie, bo wykonają każdy mój rozkaz. Kiedy powiem: „Hitler Killer, zabij go”, to cię dopadną. Kiedy powiem: „Tego człowieka trzeba rozstrzelać”, to na pewno to zrobią. Więc mam do nich pełne zaufanie.

Abraham

Abraham: Było dobrze. Nie było wojny. A potem przyszła wojna. Przegraliśmy, ojciec zginął. Siostra i matka uciekły. Zostałem sam.
Rozmówca: Jak było wcześniej w rodzinie?
Abraham: Mieszkałem z nimi.
Chodziłem do szkoły.
Rozmówca: A teraz co chcesz robić?
Abraham: Chcę iść do szkoły, zostać kimś ważnym.
Rozmówca: Kim chcesz być, jak będziesz dorosły?
Abraham: Chcę pracować w biurze.
Rozmówca: Brakuje ci walk?
Chciałbyś wrócić?
Abraham: Nie, nie chcę tam wracać.
Rozmówca: Jeśli twój porucznik, Abu Bakar, każe ci wrócić do walki, to będziesz musiał pójść z nim.

Abraham: Tak, będę musiał.

Ale jak mi każe wrócić, to tego nie zrobię. Bo nie chcę tam wracać.

Rozmówca: Ale powiedział, że jak nie wykonasz rozkazu, to cię każe rozstrzelać.

Abraham: Jeśli każe mi wrócić, a ja odmówię, to nic mi nie może zrobić, bo nie jesteśmy w dżungli. A jak zechce coś zrobić, to go złapiecie.

Rozmówca: Czyli co teraz zrobisz?

Abraham: Nic. Nie wiem.

„Żeby stało się zło, nie wystarczy działanie kilku osób – do tego jeszcze znaczna większość musi pozostać obojętna. Do czegoś takiego wszyscy jesteśmy zdolni”.

Tzvetan Todorov,
francusko-bułgarski
teoretyk literatury

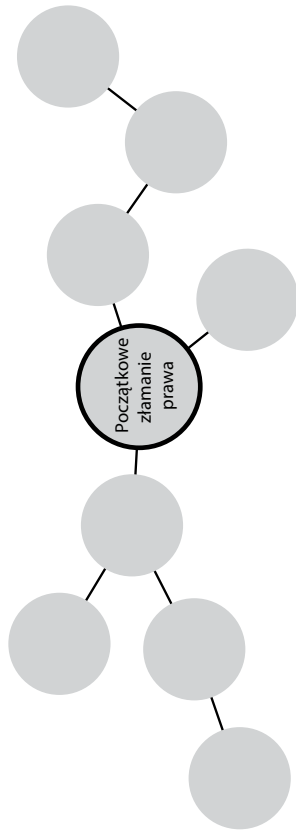

ICRC

ICRC

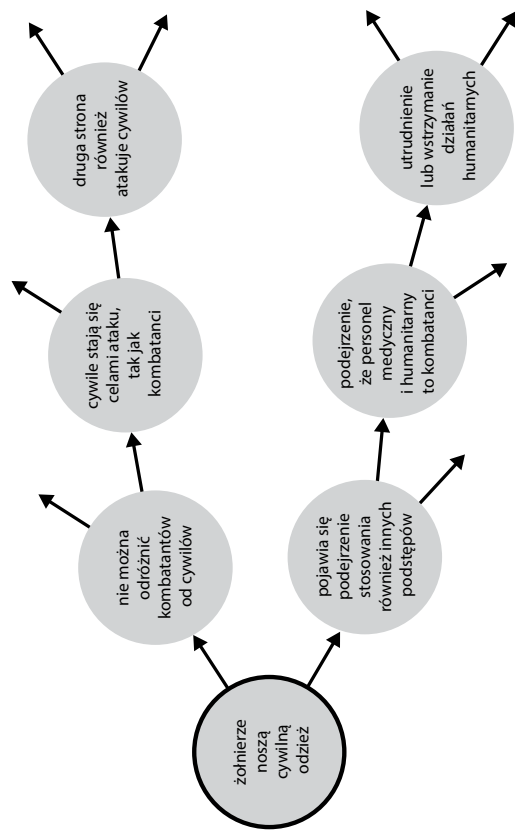
Łańcuch konsekwencji

Wybierz przypadek złamania MPH i przygotuj wykres łańcucha konsekwencji, które mogłoby ono spowodować. Niektóre konsekwencje mogą tworzyć wiele innych łańcuchów konsekwencji.

Przykład

W wielu sytuacjach żołnierze zmieniali mundur na zwykłe garnitury...

Konsekwencje zaniedbania lub badania przypadków łamania prawa

W oparciu o historię, z którą się zapoznaliście, zastanówcie się, jakie są konsekwencje **dla ofiar** łamania MPH:

- > wynikające z podjęcia działań wobec sprawców?
- > wynikające z zaniechania działań wobec sprawców?

W oparciu o historię, z którą się zapoznaliście, zastanówcie się, jakie są konsekwencje **dla sprawców** łamania MPH:

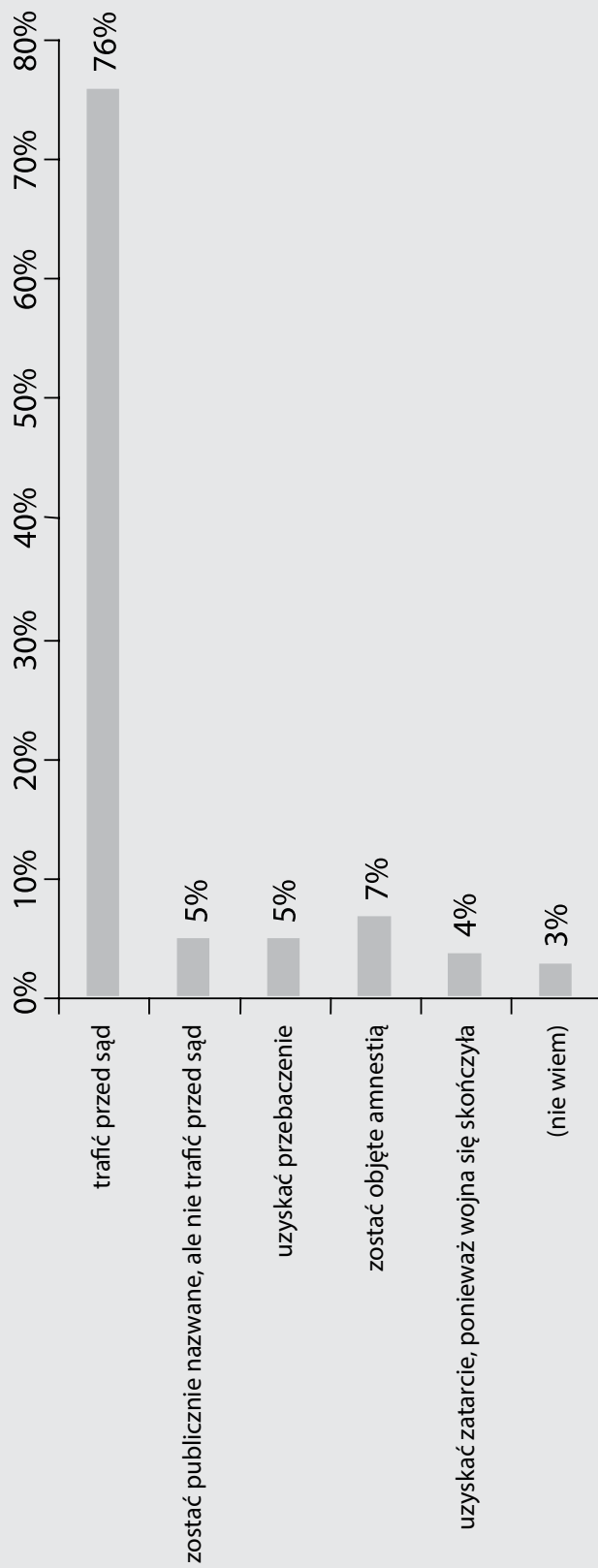
- > wynikające z podjęcia działań wobec nich?
- > wynikające z zaniechania działań wobec nich?

W oparciu o historię, z którą się zapoznaliście, zastanówcie się, jakie są konsekwencje **dla społeczeństwa**, w którym wystąpiły przypadki łamania MPH:

- > wynikające z podjęcia działań wobec sprawców?
- > wynikające z zaniechania działań wobec sprawców?

Opinie na temat traktowania osób, które łamią reguły wojny

GDY SKOŃCZY SIĘ WOJNA, OSOBY KTÓRE ZŁAMAŁY REGUŁY WOJNY, POWINNY:

W 1998-1999 r. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża przeprowadził ankietę pt. „Ludzie o wojnie” w 16 krajach (z których 12 doświadczyło niedawno konfliktu zbrojnego). Powyższy wykres przedstawia opinie respondentów.

Ćwiczenie

Rozróżnienie między MPH i prawami człowieka

Set of phrases 1		
² Mogą to być sądy krajowe poważnych naruszeń.	¹ Sądy są osądzenie i ukaranie osób,	odpowiedzialne za które dopuściły się
lub międzynarodowe trybunały / sądy.		
Set of phrases 2		
by jego dowódcy wojskowi podjęli działania	winnych poważnych naruszeń.	odszukanie i postawienie przed sądem
¹ Rząd	zakazującego i karzącego za poważne naruszenia.	³ Musi on również zadbać o to,
poważne naruszenia.	odpowiada za wdrożenie krajowego prawa	osób oskarżonych o
wobec swoich podwładnych	² Ponoś on ostateczną odpowiedzialność za	
Set of phrases 3		
i są zobowiązani zapobiegać jego łamaniu.	postawienie przed sądem wojskowym	winnych poważnych naruszeń.
odpowiadają za nadzorowanie stosowania MPH	i podejmować środki dyscyplinarne.	¹ Dowódcy sił zbrojnych i grup zbrojnych
swoich podwładnych	² Muszą zgłaszać	³ Odpowiadają również za
wszystkie przypadki złamania prawa		

* Cyfra oznacza początek nowego zdania.

Kiedy uczestnicy pytają...

Poniższe sugestie można wykorzystać, by pomóc uczestnikom w przemyśleniu pytań, które sami zadają o to, dlaczego osoby uczestniczące w działaniach zbrojnych akceptują reguły wojenne i przestrzegają ich.

W większości sytuacji w przypadku podobnych pytań zaleca się metodę nauczania opartą na podejściu typu „Nie ma łatwych odpowiedzi” (Patrz „Przewodnik metodologiczny”). Jednak dodatkowo można rozważyć zastosowanie przedstawionych tu metod, jeśli pozwoli na to czas.

1. Jeśli wygram wojnę, dlaczego miałbym stosować reguły ograniczające moje działania?

- a. Zastanówcie się nad długofalowymi interesami swojej strony. Czy chcecie, by świat widział w was przestępców wojennych?
 - b. A co jeśli wasza strona zacznie przegrywać? (Zastanówcie się nad historycznymi przykładami stron, które sądziły, że nie mogą przegrać, ale przegrały). Co się stanie, jeśli waszym ludziom potrzebna będzie ochrona?
 - c. Przesłanki przestrzegania reguł przez rządy obejmują: poszanowanie godności jednostki, zobowiązania prawne, zwiększenie szans na pokój, ryzyko postawienia przed sądem, wartość utrzymania dyscypliny w szeregach, pozyskanie wsparcia ludności w obszarach działań zbrojnych oraz społeczeństwa w kraju i za granicą, przekonanie, że wówczas druga strona również będzie przestrzegać reguł.
 - d. Choć grupy zbrojne nie uczestniczyły w opracowywaniu reguł międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH), to jako strona konfliktu kierują się zasadniczo podobnymi przesłankami, akceptując reguły tego prawa i przestrzegając ich. Do przesłanek przestrzegania MPH przez grupy zbrojne należą: dążenie do pozyskania wsparcia ludności w obszarach działań zbrojnych oraz pozyskanie dobrej reputacji w oczach społeczności międzynarodowej.
-

2. Jeśli reguły ciągle się łamią, to po co mają istnieć?

- a. Nie łamią się ich ciągle. Zwykle są one przestrzegane.
- b. Czy w gazetach pisze się o przestrzeganiu reguł? Nagłówki gazet zwykle krzyczą o ich łamaniu.
- c. Nawet jeśli nie są idealnie przestrzegane, te reguły chronią wielu ludzi.
- d. Kiedy reguły są łamane, to zwykle dlatego, że kombatanci nie obawiają się kary. Dlatego właśnie rządy muszą zadbać, by personel wojskowy i cywile znali reguły MPH, by jego wdrażanie było monitorowane, a prawo egzekwowane.

Kiedy uczestnicy pytają...

3. Po co tracić zasoby na opiekę nad wrogimi jeńcami?

- a. Jeśli nie pomaga się wrogim jeńcom, co będzie z naszymi ludźmi, którzy zostaną pojmani przez wroga?
 - b. Zaspokojenie podstawowych potrzeb jeńców nie pomniejsza naszej zdolności do w działań zbrojnych.
-

4. Kto dba o przestrzeganie tych reguł?

- a. Główną odpowiedzialność za zapewnienie przestrzegania reguł MPH ponoszą rządy uczestniczące w konflikcie zbrojnym. Jednocześnie do przestrzegania reguł MPH zobowiązane są grupy zbrojne.
 - b. Wszystkie kraje zobowiązane są zapobiegać przypadkom łamania MPH i eliminować je oraz odszukać i ukarać osoby odpowiedzialne za „poważne naruszenia”.
 - c. Społeczność międzynarodowa odgrywa coraz ważniejszą rolę w egzekwowaniu MPH poprzez tworzenie międzynarodowych mechanizmów, takich jak trybunały karne.
-

Pastuszek uratowany przed atakiem?

Źródło: „Wandering Afghan goatherd holds up lethal attack on Taleban roadside bombers”, Michael Evans, Times Online, 5 maja 2009, dostępne pod adresem: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article6222494.ece>.

Zabłąkany afgański pastuszek kóz powstrzymał śmiertelny atak na talibskich rebeliantów zaminowujących drogę

Czterech talibów pojawiło się na końcu mostu na drodze Route Cowboys i zaczęło kopać dół, by zaminować drogę. Nad ich głowami na wysokości 9 tysięcy stóp bzycała bezzałogowy pojazd lotniczy typu Hermes, transmitujący zdjęcia z terenu do brytyjskiego dowództwa.

Nagle nadleciały dwa belgijskie myśliwce F16, gotowe zmieść talibskich rebeliantów z powierzchni ziemi. Kiedy obniżyły lot, by zaatakować, przez radio rozległ się okrzyk: „Stop! Wstrzymać ogień! Zbliża się chłopiec ze stadem kóz!”

I rzeczywiście, mały afgański pasterz z kilkoma kozami zbliżał się do mostu. Świat jakby zamarł. Piloci F16 wciąż byli w pogotowiu. Talibowie nadal zakopywali miny, a brytyjscy oficerowie z narastającą frustracją przyglądali się – z sali operacyjnej niedaleko mostu, w dowództwie batalionu w bazie Delhi na północ oraz w obozie Camp Bastion – jak pastuszek powoli posuwa się naprzód.

(...) Najbliższa baza to baza patrolowa Hassan Abad (...), zaś most to Most nr 3.

Jeśli nawet rebelianci zauważyli obecność F16, to nie powstrzymała ich ona przed działaniem – dwóch nadal pracowało, a trzeci zaczął cofać się, trzymając kabel, aż znikł z pola widzenia. Czwarty, najwyraźniej ich dowódca, odjechał na motocyklu.

Wreszcie pastuszek opuścił teren, a myśliwcom wydano rozkaz ataku. Nie mogąc zrzucić 500-funtowej bomby, która uszkodziłaby most, jeden z samolotów obniżył lot i ostrzelał obszar działkiem 30 mm, kiedy dwaj talibowie kończyli już zakopywanie prowizorycznej miny. Obaj zginęli na miejscu.

Rebeliant z kablem wskoczył na motocykl, a dron typu Hermes leciał za nim na południe, robiąc zdjęcia, dzięki którym piloci F16 mogli zidentyfikować trasę. Mężczyzna wszedł do budynku, żeby się przebrać, a następnie odjechał na miejsce spotkania znane jako ośrodek dowodzenia talibów. Pozwolono mu uciec.

O 4:30 następnego dnia rano setka żołnierzy wyruszyła z bazy Hassan Abad w kierunku Mostu nr 3. Towarzyszyło im dwóch saperów z marynarki wojennej Stanów Zjednoczonych. (...)

Czekała ich mroźna praca. Istniało niebezpieczeństwo, że nocą talibowie zakopali kolejne miny. W każdej jednostce patrolowej był żołnierz z detektorem metalu, którym omiatał drogę. Szliśmy za nim, świetnie wiedząc, że talibowie obserwują nas z pól maku i pszenicy podczas gdy noc zmieniała się w dzień. Dron typu Hermes 450 śledził postępy, brzęcząc nam nad głowami w znany, uspokajający sposób.

(...)

Do Mostu nr 3 dotarliśmy bez jednego wystrzału. Przepawa – dwie mile w linii prostej – zabrała niemal pięć godzin, bowiem po drodze trzeba było również przeszukać budynki, w których mogli przebywać talibowie. (...) Żołnierze rozproszyli się, by zbadać teren i sprawdzić, czy w pobliżu mostu nie kryje się ktoś, kto mógłby zdetonować miny.

Porucznik Ed Hattersley, dwudziestopięcioletek (...), zbliżył się do miejsca, w którym ukryta mogła być mina, położył się na ziemi i zaczął ostrożnie kopać nożem, pędzlem odsuwając na bok suchą ziemię. Reszta grupy mogła tylko czekać.

Kiedy młody porucznik znalazł ślady miny, do akcji wkroczyli dwaj saperzy z marynarki wojennej USA. Odkryli cztery połączone ze sobą miny moździerzowe pełne materiału wybuchowego.

Bez żadnej ochrony poza zwykłą kamizelką kuloodporną i hełmem, zebrali miny i zabrali je daleko od mostu. Miny uzupełnili własnym materiałem wybuchowym, cofnęli się w bezpieczne miejsce i dali znak: „Sześćdziesiąt sekund, kryj się” (...), zatkali palcami uszy, wcisnęli brody w klatkę piersiową.

Miny zostały zniszczone. Wróciliśmy do obozu. Miny zainstalowano około 17:00 poprzedniego dnia. Teraz jest 11:30, a setka mężczyzn jest wykończona siedmiodziesięciu, wymagającą misją.

To tylko jedna mina. Podobnych jest jeszcze mnóstwo.

Źródło: Marco Sassóli, Antoine Bouvier, Anne Quintin, „How Does Law Protect in War?”, MKCK, Genewa 2011, s. 2311-2312.

Pastuszek uratowany przed atakiem?

Zasady prawne i analiza prawna:

Prowadząc atak, żołnierze, piloci i dowódcy mogą namierzać tylko cele wojskowe. Kiedy już uznają, że dany obiekt jest uzasadnionym celem ataku, ponoszą odpowiedzialność za zminimalizowanie ofiar wśród ludności cywilnej oraz zniszczeń obiektów cywilnych poprzez rozważne podejmowanie decyzji o tym, kiedy i jak (za pomocą jakiej broni i taktyki) przeprowadzić atak. O logice decydują zasady odróżniania, współmierności i ostrożności.

Poprzez zastosowanie tych zasad (patrz tabela pt. „Podstawowe reguły MPH”) w analizowanym przypadku można stwierdzić, że:

- rebelianci instalujący minę stanowili uzasadniony cel wojskowy – **zasada odróżniania**,
- obecność chłopca w terenie oznaczała, że atak na rebeliantów może spowodować również śmierć cywila (chłopca) i zniszczenie własności cywilnej (stada kóz). Dowódcy i piloci musieli ocenić, czy utrata życia i zniszczenie własności będą współmierne do korzyści wojskowej wynikającej z zabicia rebeliantów – **zasada współmierności**,
- opóźniając atak, dowódcy uratowali życie chłopca, a jednocześnie osiągnęli swój cel (rebelianci) – **zasada ostrożności**.

W tym przypadku ceną za ocalenie chłopca przed atakiem była ryzykowna operacja rozbrojenia miny. Ponieważ czekano, aż pastuszek opuści teren, nie udało się zabić rebeliantów, a jednocześnie życie pilotów znalazło się w niebezpieczeństwie. Dowódcy mogli również zdecydować, by nie odkładać ataku, pod warunkiem, że strata życia i zniszczenie własności cywilnej byłyby współmierne do osiągniętej korzyści wojskowej, taka decyzja byłaby zgodna z MPH.

MPH a prawa człowieka – zakres i komplementarność

Międzynarodowe prawo humanitarne (MPH) i prawa człowieka mają charakter komplementarny. Wspólnie wyznaczają ramy kompleksowej ochrony ludzi w sytuacji zagrożenia przemocą.

Prawa człowieka to zbiór międzynarodowych reguł przyjętych na gruncie traktatów lub zwyczaju, stosujących się do każdego w każdym czasie i we wszystkich okolicznościach. Celem praw człowieka jest ochrona życia i godności jednostki przez samowolnym działaniem rządów. Dlatego też prawa człowieka stosuje się również w czasie konfliktu zbrojnego.

Jednakże niektóre traktaty o prawach człowieka dopuszczają ograniczenie lub zawieszenie przez rząd niektórych praw (np. prawa do swobodnego przemieszczania się, prawa do wolności i bezpieczeństwa, prawa do stowarzyszania się) w sytuacji nadzwyczajnej, ale wyłącznie w stopniu koniecznym w danej sytuacji. Niemniej jednak istnieją pewne najważniejsze prawa człowieka, których nie można ograniczać ani zawieszać w żadnych okolicznościach, nawet w sytuacji nadzwyczajnej i w czasie konfliktu zbrojnego. Do tych najważniejszych praw człowieka należą:

- prawo do życia,
- zakaz stosowania tortur,
- zakaz stosowania okrutnego i niehumanitarnego traktowania lub karania,
- zakaz poniżającego traktowania lub karania,
- zakaz niewolnictwa,
- zakaz skazania i ukarania za przestępstwo z powodu działania niestanowiącego w chwili jego dokonania przestępstwa.

W trakcie konfliktu zbrojnego stosuje się również MPH jako zbiór reguł przyjętych na gruncie traktatów lub zwyczaju, specjalnie dostosowanych do sytuacji konfliktu zbrojnego. Celem MPH jest ochrona życia i godności osób, które nie uczestniczą (już) w działaniach zbrojnych oraz określenie granic prowadzenia wojny. Tym samym ma ono ograniczać cierpienia i zniszczenia spowodowane wojną. Reguły MPH nie mogą podlegać żadnym ograniczeniom ani zawieszeniu właśnie dlatego, że stworzono je z myślą o skrajnych sytuacjach konfliktu zbrojnego. Dzięki temu MPH stanowi zbiór fundamentalnych reguł ochrony ludzi dotkniętych konfliktem zbrojnym, tak więc obejmuje on również najważniejsze prawa człowieka.

	PRAWA CZŁOWIEKA	MPH
Kiedy się stosuje?	zawsze	w trakcie konfliktu zbrojnego
Czy możliwe są ograniczenia lub zawieszenie?	tak, w czasie sytuacji wyjątkowej, z wyjątkiem najważniejszych praw	nie
Kogo chronią?	jednostki przed samowolną władzą rządów	jednostki nieuczestniczące (już) w działaniach zbrojnych
Kogo obowiązują?	rządy	rządy, grupy zbrojne, jednostki

MPH a prawa człowieka – zakres i komplementarność

PRAWA CZŁOWIEKA

Pierwsze prawa człowieka pojawiły się pod koniec XVIII wieku, kiedy to we Francji przyjęto „Deklarację Praw Człowieka i Obywatela”, a w Stanach Zjednoczonych „Kartę Praw”. Pod wpływem Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), rozwój praw człowieka nabrał tempa wraz z przyjęciem „Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka” w 1948 r.

W 1966 r. pod auspicjami ONZ podpisano dwa ważne pakt: „Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych” (wprowadzający tzw. „pierwszą generację praw człowieka” – prawa obywatelskie i polityczne) oraz „Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych” (wprowadzający tzw. „drugą generację praw człowieka” – prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne).

Pierwszy pakt posłużył jako model dla wielu innych traktatów oraz krajowych kart praw i swobód obywatelskich i politycznych. Z kolei oddziaływanie drugiego paktu podlegało ograniczeniom ze względu na zróżnicowaną zdolność krajów do jego wdrożenia.

Pojawiła się też nowa tendencja dotycząca „trzeciej generacji praw człowieka”, obejmujących na przykład prawo narodu do samostanowienia, prawa mniejszości, rozwój gospodarczy i społeczny, pokój i zdrowe środowisko – debata na ten temat nadal trwa.

Wagę praw człowieka uznały również regionalne organizacje międzyrządowe, jak Rada Europy, Organizacja Państw Amerykańskich i Unia Afrykańska. Organizacje te stworzyły szereg regionalnych traktatów praw człowieka. Chociaż ogólne zobowiązania do wdrożenia praw człowieka spoczywają przede wszystkim na państwach, to większość tych instrumentów przewiduje mechanizm wdrażania w postaci rzeczywistych organów sądowniczych (np. Europejski Trybunał Praw Człowieka czy Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka), organów quasi-sądowniczych (np. Komitet Praw Człowieka ONZ czy Afrykańska Komisja Praw Człowieka i Ludów) oraz organów sprawozdawczych (specjalni sprawozdawcy i grupy robocze Rady Praw Człowieka ONZ).

MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE

MPH, znane również pod nazwą „prawa wojny” i „prawa konfliktów zbrojnych”, to zbiór międzynarodowych reguł mających ograniczać cierpienia spowodowane wojną. MPH:

- reguluje prowadzenie działań zbrojnych, w szczególności określając granice metod i środków prowadzenia wojny,
- chroni osoby, które nie uczestniczą (już) w działaniach zbrojnych, w szczególności ludność cywilną, rannych i chorych kombatantów oraz rozbitków i więźniów wojennych, jak też inne osoby zatrzymane w związku z konfliktem.

Prawo to stworzono w oparciu o szereg źródeł.

- W niektórych kontekstach niepisane zasady oparte na lokalnych zwyczajach regulowały działania w ramach konfliktów zbrojnych.
- W innych przypadkach wojujące strony zawierały dwustronne umowy.
- W niektórych przypadkach państwa wydawały również regulaminy dla swoich wojsk.

MPH a prawa człowieka – zakres i komplementarność

Takie reguły obowiązywały zwykle tylko w ramach jednej bitwy czy danego konfliktu. Ponadto nie były jednolite, bowiem różniły się w zależności od okresu, miejsca i tradycji.

Konwencja genewska z 1864 r. stanowi podwalinę współczesnego międzynarodowego prawa humanitarnego. Od przyjęcia tego traktatu prawo dalej stopniowo ewoluowało tak, by ograniczać zniszczenia wynikające z postępu technologicznego w zakresie broni i nowych rodzajów konfliktów. Obecnie do głównych traktatów MPH należą cztery Konwencje genewskie z 1949 r. oraz ich Protokoły dodatkowe z 1977 r.

MPH stara się w realistyczny i pragmatyczny sposób wyważyć konieczność wojskową i zasady humanitaryzmu poprzez wprowadzenie zakazu powodowania cierpień, obrażeń i zniszczeń, które nie są konieczne dla osiągnięcia uzasadnionych celów wojskowych.

MPH stosuje się wyłącznie w ramach konfliktów zbrojnych. Reguły MPH regulują zarówno międzynarodowe, jak i niemiędzynarodowe konflikty zbrojne. Jednakże nie obejmują one sytuacji wewnętrznych niepokojów i napięć, jak zamieszki czy odizolowane i sporadyczne akty przemocy, które nie sięgają stopnia konfliktu zbrojnego.

MPH dotyczy sytuacji konfliktów zbrojnych i reguluje tylko te aspekty konfliktów, które dotyczą działań humanitarnych (*jus in bello*). Zarazem nie odnosi się do przesłanek stosowania siły ani do jej zgodności z prawem (*jus ad bellum*) – tak więc przepisy MPH stosują się w równym stopniu do wszystkich wojujących stron.

Wszystkie strony konfliktu muszą przestrzegać reguł MPH. Ponadto państwa-strony instrumentów MPH zobowiązane są zapewnić przestrzeganie MPH oraz zapobiegać przypadkom jego łamania i eliminować je, a także odszukać i ukarać osoby winne „poważnych naruszeń” MPH.

Również na szczeblu międzynarodowym podjęto działania zmierzające do zapewnienia poszanowania MPH. W 1991 r. ustanowiono stały organ – Międzynarodową Komisję dla Ustalania Faktów, której głównym zadaniem jest badanie doniesień na temat „poważnych naruszeń” i innych przypadków poważnego łamania MPH. Od początku lat dziewięćdziesiątych na całym świecie powstają międzynarodowe i „umiędzynarodowione” trybunały karne, które mają karać sprawców takich zbrodni w konkretnym kontekście. W 1998 r. społeczność międzynarodowa powołała pierwszy stały międzynarodowy trybunał karne, którego jurysdykcja obejmuje najpoważniejsze zbrodnie międzynarodowe niezależnie od tego, gdzie zostały popełnione.

Dzieci-żołnierze a prawo międzynarodowe

Zarówno prawa człowieka, jak i międzynarodowe prawo humanitarne (MPH) zapewniają ochronę dzieci dotkniętych konfliktem zbrojnym. O ile ochronę na gruncie praw człowieka zapewniają ogólne ramy podstawowych praw dziecka, to MPH dotyczy konkretnych potrzeb dziecka w sytuacji konfliktu zbrojnego.

Oba zbiory praw obejmują reguły dotyczące udziału dzieci w konfliktach zbrojnych. Ich udział jako dzieci-żołnierzy może sięgać od pomocy dla kombatantów (noszenie broni, prowadzenie misji zwiadowczych, przekazywanie wiadomości itp.) aż do faktycznych działań zbrojnych.

Dwa Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich (Protokół dodatkowy I i Protokół dodatkowy II) z 8 czerwca 1977 r. to pierwsze traktaty międzynarodowe dotyczące tych kwestii. Protokół dodatkowy I, który określa reguły międzynarodowych konfliktów zbrojnych, zobowiązuje rządy do podjęcia wszelkich możliwych środków, by zapobiegać bezpośredniemu udziałowi dzieci w wieku poniżej 15 lat w działaniach zbrojnych. Zdecydowanie zakazuje on powoływania ich do sił zbrojnych i zachęca rządy, by powołując dzieci w wieku od 15 do 18 lat dawały pierwszeństwo starszym. Protokół dodatkowy II, który określa reguły międzynarodowych konfliktów zbrojnych, idzie nawet dalej. Nie tylko zakazuje powoływania dzieci poniżej 15 lat, ale również udziału w działaniach zbrojnych.

W obszarze prawa człowieka kwestię tę ujęto w Konwencji ONZ o prawach dziecka z 1989 r., określając minimalny wiek 15 lat. Te przepisy powielają reguły MPH stosujące się w międzynarodowych konfliktach zbrojnych. Podobnie jak Protokół dodatkowy I, Konwencja zobowiązuje rządy do podjęcia wszelkich możliwych środków, by zapobiegać bezpośredniemu udziałowi dzieci w wieku poniżej 15 lat w działaniach zbrojnych oraz zakazuje ich powoływania. Zachęca również rządy, by powołując dzieci w wieku od 15 do 18 lat dawały pierwszeństwo starszym. Od samego początku te postanowienia Konwencji spotkały

się z ostrą krytyką. Z jednej strony to jedyna część Konwencji, w której odchodzi ona od ogólnej definicji „dziecka” jako osoby w wieku poniżej 18 lat, mimo że dotyczy to jednej z najgroźniejszych sytuacji, w jakich może znaleźć się dziecko – konfliktu zbrojnego. Ponadto część ta nie wnosi nic nowego, a wręcz może odwracać uwagę od bardziej rygorystycznych standardów określonych w Protokole dodatkowym II, który przewiduje bezwzględny i bardziej kompleksowy zakaz stosujący się w międzynarodowych konfliktach zbrojnych.

W świetle tej krytyki i w miarę rosnącej świadomości i troski społeczności międzynarodowej o losy dzieci dotkniętych konfliktem zbrojnym, już kilka lat po wejściu Konwencji w życie powstała inicjatywa na rzecz podwyższenia minimalnego wieku powoływania i udziału do 18 lat.

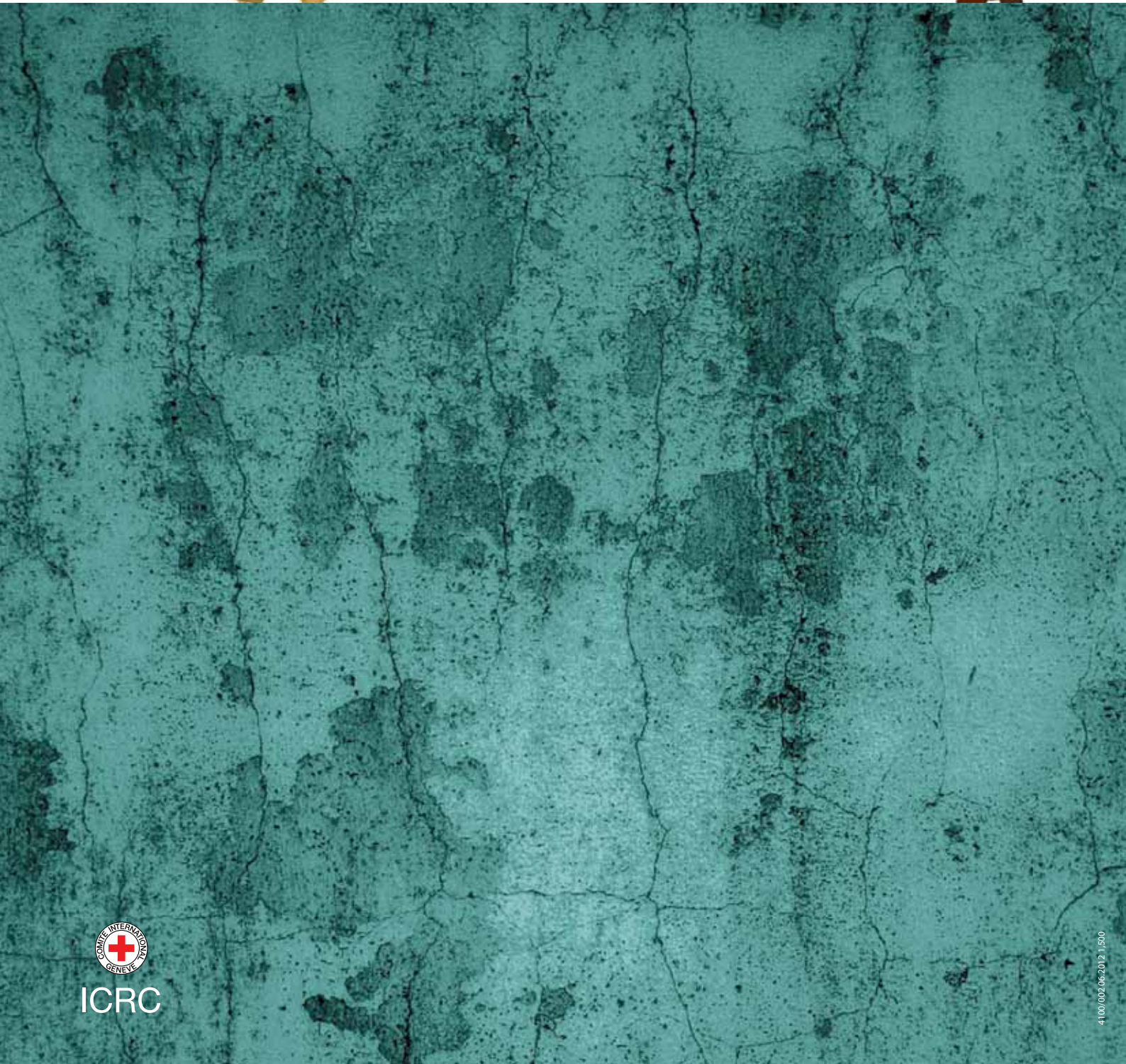
Po ponad dziesięciu latach międzynarodowych starań, w 2002 r. w życie wszedł Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne. Zgodnie z Protokołem fakultatywnym, rządy muszą podejmować wszelkie możliwe środki, by zapobiegać bezpośredniemu udziałowi członków ich sił zbrojnych w wieku poniżej 18 lat w działaniach zbrojnych. Protokół fakultatywny podnosi również minimalny wiek obowiązkowego powoływania do sił zbrojnych do 18 lat oraz zobowiązuje rządy do podwyższenia minimalnego wieku ochotniczego wstępowania również do 18 lat. Ponadto zgodnie z Protokołem fakultatywnym niepaństwowe grupy zbrojne w żadnych okolicznościach nie powinny prowadzić naboru ani wykorzystywać w działaniach zbrojnych osób poniżej 18. roku życia.

Podwyższenie minimalnego wieku udziału w konfliktach zbrojnych z 15 do 18 lat stanowi wzmocnienie ochrony, którą wcześniej zapewniało MPH. Wspiera też dążenie całego świata do ochrony wszystkich dzieci przed koszmarem konfliktu zbrojnego, a w szczególności do zapobiegania ich udziałowi w działaniach zbrojnych.

Notatki

MISJA

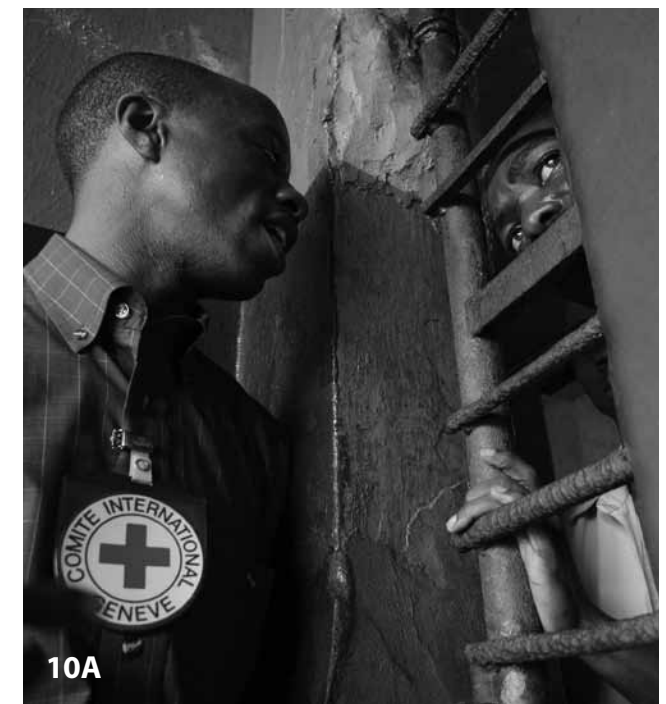
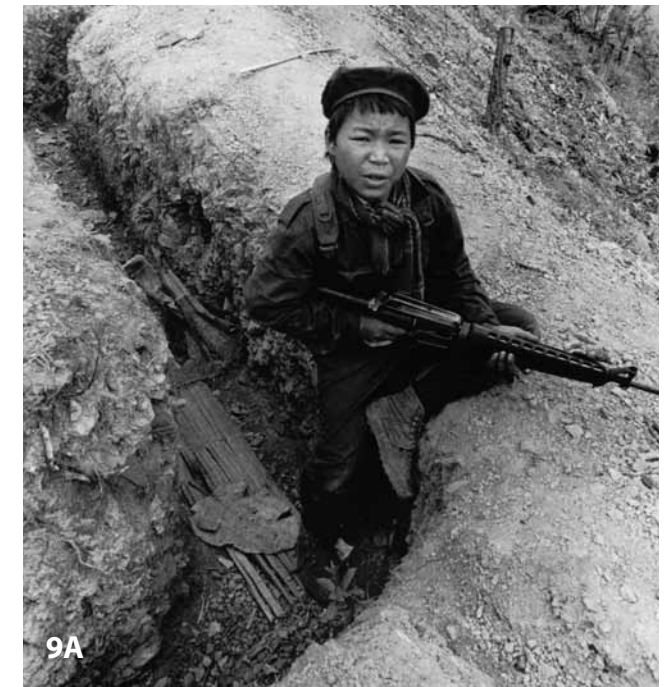
Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) to bezstronna, neutralna i niezależna organizacja, której wyłącznie humanitarna misja polega na ochronie życia i godności ofiar konfliktów zbrojnych i innych sytuacji zagrożenia przemocą oraz niesieniu im pomocy. MKCK dąży również do zapobiegania cierpieniom poprzez upowszechnianie i wzmacnianie prawa humanitarnego i powszechnych zasad humanitarnych. MKCK powstał w 1863 r. i dał początek Konwencji genewskim i Międzynarodowemu Ruchowi Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy. MKCK kieruje i koordynuje działania, które Ruch prowadzi w skali międzynarodowej w konfliktach zbrojnych i innych sytuacjach zagrożenia przemocą.

ICRC

Ograniczanie zniszczeń wojennych

Kolaż zdjęć

1A Pomoc dla rwandyjskich uchodźców, Goma, Zair, 1996 r. Bo Mathisen/Verdens Gang. 2A Oznakowanie zaminowanego terenu, Nikaragua, 1998 r. Mary Anne Andersen/MKCK. 3A Przybycie uchodźców do Nong Chan, Tajlandia, 1980 r. Jean-Jacques Kurz/MKCK. 4A Zniszczony cmentarz, Bejrut, Liban, 1982 r. Luc Chessex/MKCK. 5A Zniszczony pojazd MKCK, Bośnia-Hercegowina, 1992 r. Roland Sidler/MKCK. 6A Dom zniszczony przez wojsko, wschodnia Jerozolima, 1997 r. Thierry Gassmann/MKCK. 7A Meczet zniszczony podczas konfliktu, południowy Liban, 2006 r. Marko Kovic/MKCK. 8A Uchodźcy w Hadrut, Armenia/Azerbejdżan, 1991 r. Zaven Khachikian/MKCK. 9A Trzynastoletni kareński żołnierz przygotowuje się do natarcia ofensywy lądowej, Mianmar, 1999 r. Dean Chapman/Panos Pictures. 10A Wizyta MKCK w więzieniu, Monrovia, Liberia, 2006 r. Boris Heger/MKCK.